

Kinderen en huisvesting

Advies 2017/02 - 16 februari 2017

VLAAMSE WOONRAAD ism KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

Vlaanderen
is wonen

Colofon

Vlaamse Woonraad

De Vlaamse Woonraad is de strategische adviesraad voor het beleidsveld wonen.

Adres: Koning Albert II-laan 19, bus 23, 1210 Brussel

E-mail: vlaamse.woonraad@rwo.vlaanderen.be

Website: www.vlaamsewoonraad.be

Tel.: 02 553 10 39

Kinderrechtencommissariaat

Het Kinderrechtencommissariaat is de Vlaamse pleitbezorger van kinderrechten, opgericht door het Vlaams Parlement.

Adres: Leuvenseweg 86, 1000 Brussel

E-mail: kinderrechten@vlaamsparlement.be

Website: www.kinderrechtencommissariaat.be

Tel.: 02 552 98 00

Verantwoordelijke uitgever

Pol Van Damme, Koning Albert II-laan 19, bus 23, 1210 Brussel

Foto cover: © Koen Broos in opdracht van het Kinderrechtencommissariaat

**VLAAMSE
WOONRAAD**

Vlaams
Parlement

Het Kinderrechtencommissariaat
is een onafhankelijke instelling
van het Vlaams Parlement

VOORWOORD

Ieder heeft recht op menswaardig wonen. Ook de allerjongsten in onze samenleving, de minderjarigen, hebben dit recht. Aan elke minderjarige belooft Vlaanderen werk te maken van een aangepaste woning van goede kwaliteit, in een behoorlijke woonomgeving, tegen een betaalbare prijs met woonzekerheid. Dat zegt artikel 3 van de Vlaamse Wooncode.

Veel minderjarigen in Vlaanderen kunnen rekenen op een kwaliteitsvolle woning. Samen met hun ouders, stiefouders, alleenstaande ouder of andere opvoedingsverantwoordelijke wonen ze in een woning die tegemoetkomt aan hun noden en behoeften. De woning is kwaliteitsvol, veilig en zonder gebreken. De kinderen hebben ruimte om te spelen of rustig te studeren. Een niet te verwaarlozen minderheid van minderjarigen kan helaas (nog) niet rekenen op een kwaliteitsvolle, betaalbare woning in een behoorlijke woonomgeving. Om diverse redenen kunnen deze kinderen, jongeren en ouders niet ten volle genieten van hun recht op menswaardig wonen.

In het advies 'Kinderen en huisvesting' plaatsen de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat kinderen en jongeren op de voorgrond. We analyseren het Vlaamse woonbeleid vanuit kindperspectief en besteden extra aandacht aan het woonrecht van maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren. De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat hielden afwisselend de pen vast. Voor deel 4 - over het belang van de woonomgeving - zijn we ten rade gegaan bij 'Kind en Samenleving' en andere Vlaamse experts in kindvriendelijke woonomgevingen.

Op uitnodiging van de Vlaamse Woonraad kwam het advies tot stand. Het Kinderrechtencommissariaat ging graag in op de uitnodiging. De samenwerking biedt immers een grote meerwaarde voor de realisatie van het recht op menswaardig wonen van minderjarigen. Dankzij de samenwerking worden niet alleen de expertises van beide organisaties gecombineerd. De Vlaamse Woonraad is ook het perfecte forum om het draagvlak voor beleidssuggesties vanuit kindperspectief bij alle betrokken raadsleden af te toetsen en te zoeken naar beleidssuggesties waarachter elke betrokken woonactor kan staan. Vanuit respect voor ieders positie, zijn de leden van de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat gezamenlijk op zoek gegaan naar de doorsnede die het meest recht doet aan het recht op wonen van kinderen, jongeren en hun ouders.

Bernard Hubeau (voorzitter Vlaamse Woonraad)
en Bruno Vanobbergen (Kinderrechtencommissaris)

Inhoud

1.	Vlaamse woonraad en Kinderrechtencommissariaat plaatsen kind op de voorgrond	5
1.1.	Woningkenmerken en woonomgeving beïnvloeden het welzijn van kinderen	6
1.2.	Theoretische kaders die impact op welzijn van kinderen duiden	6
1.3.	Impact van ecologisch centrum en – nabijheid: rode draad in dit advies	7
2.	De invloed van kwaliteitsvol en betaalbaar wonen op welzijn van kinderen	11
2.1.	Bevindingen uit internationaal onderzoek	11
2.2.	Kwaliteitsvol en betaalbaar wonen in Vlaanderen: cijfers vanuit kindperspectief	13
2.3.	Kwaliteitsvol wonen in Vlaanderen	15
2.4.	Betaalbaar wonen in Vlaanderen	20
3.	(Wijzigende) gezinsvormen en het Vlaamse woonbeleid	27
3.1.	Focus op sociale huurwoning	27
3.2.	Sociale huurwoningen voor vele soorten gezinnen	28
4.	Het belang van de woonomgeving voor het welzijn van kinderen	39
4.1.	Woonomgeving en kinderen: een wederzijdse relatie	39
4.2.	Bevindingen uit literatuur	39
4.3.	Woonomgeving in Vlaamse (woon)beleid	43
4.4.	Woonomgeving en kinderen: suggesties vanuit kindperspectief	44
5.	Geraadpleegde literatuur	51
6.	Bijlage	57

1.

Vlaamse woonraad
en Kinderrechten-
commissariaat
plaatsen kind op de
voorggrond

1.

Vlaamse woonraad en Kinderrechtencommissariaat plaatsen kind op de voorgrond

Kinderen groeien op in tal van verschillende woonsituaties. Het gezin waarin ze opgroeien kan zeer divers zijn naar samenstelling (leenoudergezin, 'klassiek' gezin, nieuw samengesteld gezin, ...) en sociaaleconomische positie. Hun woon- en leefomgeving varieert naar woningtype en buurtkenmerken. Er zijn appartementen, alleenstaande woningen, huur- en eigendomswoningen, ... Ze wonen in het centrum, een rustige woonbuurt, de stadskern of buitengebied. In hun buurt vinden ze mogelijks ruimte om te spelen of te bewegen. Ze hebben al dan niet gemakkelijk toegang tot openbaar vervoer en voorzieningen die voor hen van belang zijn. Al deze kenmerken oefenen een invloed uit op de ontwikkeling en het welzijn van kinderen.

In dit advies plaatsen de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat het kind in het Vlaamse woonbeleid op de voorgrond. Kinderen zijn een niet te verwaarlozen groep voor het Vlaamse woonbeleid. Ze zijn niet alleen een belangrijke gebruikersgroep van het woonpatrimonium en de woonomgeving. Ze zijn ook meebepalend voor de levenskwaliteit in de woonomgeving.

De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat gaan in dit advies na of het Vlaamse woonbeleid voldoende oog heeft voor het kindperspectief binnen de diverse woon- en leefomstandigheden waarin kinderen opgroeien. We gaan na of bijstellingen nodig zijn, en hoe en waar een kinderrechtenbenadering kan worden toegepast. We geloven dat een kindvriendelijk woonbeleid om een gerichte aanpak vraagt van beleidsmakers, projectontwikkelaars, ontwerpers, en sociale huisvestingsactoren. Net als volwassenen hebben kinderen recht op een adequate woning die tegemoetkomt aan hun noden en behoeften.

Vanuit een sociaal-ecologische visie op de relatie tussen de woonsituatie en het welzijn van kinderen, belichten we in dit advies de impact van woning- en woonomgevingskenmerken op de ontwikkeling van kinderen. Op basis van literatuurverkenning geven we weer op welke wijze woningkenmerken een invloed uitoefenen op de gezondheid en de ontwikkeling van kinderen. We zoomen in op een aantal specifieke gezins- en woningkenmerken zoals de woningkwaliteit, de betaalbaarheid van een woning (met aandacht voor de gezinsdimensie). Maar ook de impact van wijzigende gezinssamenstellingen (grote gezinnen, nieuw samengestelde gezinnen) op het (sociale) woonbeleid komt aan bod. Vervolgens zoomen we uit en richten we de aandacht op het belang van een 'kindvriendelijke' woonomgeving en de rol van het (woon)beleid hierin. Samen met 'Kind en Samenleving' lijkten we de belangrijkste hefboomen tot een kindvriendelijke woonomgeving op. Telkens wordt het woon(omgevings)beleid vanuit het kindperspectief benaderd en formuleren we suggesties dat het beleid in overweging kan nemen.

1.1. Woningkenmerken en woonomgeving beïnvloeden het welzijn van kinderen

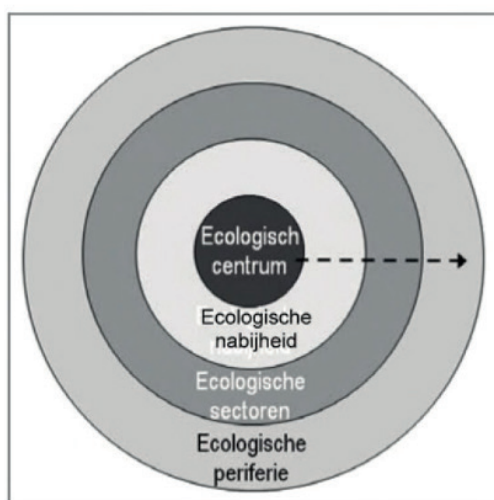
De omgeving waarin kinderen opgroeien, is cruciaal voor hun ontwikkeling. Onder invloed van - maar ook in wisselwerking met - de materiële, maatschappelijke en sociale omgeving ontwikkelen kinderen en jongeren hun identiteit. Groeien ze op in een kansrijk gezin en een stimulerende woonomgeving? Dan scoren ze beter op welzijn, gezondheid en autonoom - en maatschappelijk competent handelen (Verschelden 2002, De Visscher 2008, Sacré et al. 2016). Groeien ze op in betekenisvolle omgevingen en krijgen ze doorheen hun ontwikkeling kansen? Dan komt dit hun sociale, culturele en individuele ontwikkeling tegemoet. Omgekeerd kan de kansarmoede en/of een weinig stimulerende omgeving hun rechten en hun ontwikkeling belemmeren.

1.2. Theoretische kaders die impact op welzijn van kinderen duiden

In de literatuur vind je verschillende theoretische kaders die de relatie tussen het welzijn van kinderen en de woonomgeving en – situatie in beeld brengen (Sacré et al. 2016).

Bernet (1991), bijvoorbeeld, kijkt naar de woonomgeving als leerstof en stelt dat de stad een hoge pedagogische en educatieve waarde heeft. Kinderen komen via de stad in aanraking met verschillende vormen van leerstof. Er is 'leren in de stad', wat alle formele pedagogische voorzieningen inhoudt zoals de school. 'Leren van de stad' omvat alle informele leerprocessen, bijvoorbeeld, de omgang met de burens, de winkelier. En het 'stedelijk leren' brengt je in contact met verschillende waarden, normen en betekenissen en doet je reflecteren over de eigen positie en identiteit in de omgeving.

Samen met Baacke (1979) onderscheidt De Visscher (2008) in de woonomgeving vier sociaal-ecologische zones die van belang zijn voor de ontwikkeling en het welzijn van kinderen.

Het *ecologisch centrum* bestaat uit de directe thuisomgeving. Het is de alledaagse, onmiddellijke, sociale en materiële leefomgeving van kinderen die doorslaggevend is voor de eerste emotionele, motorische en cognitieve ervaringen en ontwikkeling van kinderen.

De *ecologische nabijheid* is de directe omgeving, de buurt waarin de thuissfeer zich bevindt. Daar worden de eerste externe contacten met de woonomgeving en de speelkameraden gelegd.

De *ecologische sectoren* omvatten de school, het zwembad, vrijetijdsaanbod, ... Kinderen leggen er functie-specifieke relaties. Ze worden rolbewust. De relaties met de vrienden groeien uit tot groepsactiviteiten. De gemeenschapszin wordt aangewakkerd.

De *ecologische periferie* zijn handelingsruimtes die verder af liggen en die kinderen sporadisch bezoeken (bijvoorbeeld bezoeken aan andere steden, ...). Ze zijn van belang voor de uitbreiding van de leefwereld van kinderen.

De ervaringen die kinderen van jongs af aan opdoen in de verschillende sociaal-ecologische zones, de contacten die ze leggen met verschillende instituties, organisaties en systemen, en de verschillende verwachtingspatronen van belangrijke anderen, zoals ouders, vrienden, buurtbewoners, dragen bij aan de subjectieve beleving en ervaring van kinderen. Zijn de ervaringen positief? Dan stimuleren ze een positieve ontwikkeling. Samen met de persoonlijke geschiedenis van kinderen en hun toekomstverwachtingen, zijn deze dagelijkse ervaringen beslissend voor positieve belevingen.

1.3. Impact van ecologisch centrum en – nabijheid: rode draad in dit advies

In dit advies belichten we in eerste instantie de impact van het ecologisch centrum van de leefwereld van kinderen op de ontwikkeling en het welzijn van kinderen. Immers, gezins- en woningkenmerken kunnen de ontwikkeling van kinderen direct en indirect beïnvloeden. Woningkenmerken, zoals overbezetting of gebrek aan uitrusting, kunnen een directe invloed hebben op de schoolprestaties van kinderen omdat er geen studeerruimte is of omdat er geen digitale voorzieningen zijn. Overbezetting kan rechtstreeks leiden tot een snellere verspreiding van infectieziekten onder de gezinsleden, maar het kan ook onrechtstreeks een invloed uitoefenen op kinderen doordat er vaker spanningen en conflicten kunnen ontstaan.

In tweede instantie staan we stil bij de impact van de ecologische nabijheid of woonomgeving op de ontwikkeling en het welzijn van kinderen. Groeien kinderen op in een kindvriendelijke omgeving? Dan komt dit hun fysieke en psychische welzijn ten goede.

2.

De invloed van
kwaliteitsvol en
betaalbaar wonen op
welzijn van kinderen

2.

De invloed van kwaliteitsvol en betaalbaar wonen op welzijn van kinderen

2.1. Bevindingen uit internationaal onderzoek

Wetenschappelijk onderzoek, vooral in Noord-Amerika¹, naar de invloed van woningkenmerken op de ontwikkeling van kinderen geeft aan dat vooral de woningkwaliteit, de bezettingsgraad en de residentiële stabiliteit van belang zijn. Inzake betaalbaarheid zijn er uiteenlopende resultaten. Het eigendomsstatuut heeft geen rechtstreeks doorslaggevend belang (Bourassa, Haurin, & Hoesli, 2015, Coley, Leventhal, Lynch & Kull, 2013, Gifford & Lacombe, 2006, Newman & Holupka, 2014).

2.1.1. Sterk verband tussen woningkwaliteit en ontwikkeling van kinderen

Er wordt een sterk verband vastgesteld tussen slechte woningkwaliteit en de socio-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren. Dit wordt mede verklaard aan de hand van het 'familie-stress model': in plaats van een 'veilige haven' is een woning met kwaliteitsgebreken een bron van stress voor het gezin, met negatieve gevolgen voor ouders en kinderen. De cognitieve vaardigheden van de kinderen gaan achteruit. Hun emotioneel en gedragsmatig functioneren komt onder druk te staan.

Verder hebben kwaliteitsgebreken of schadelijke stoffen in de woning (lood, ongedierte, vocht/schimmel) een negatieve impact op de gezondheid (astma, allergie, neurologische problemen). Europees onderzoek toont aan dat de luchtkwaliteit, zowel in de woning als er buiten, een impact heeft op de ontwikkeling van het kind. Gebreken aan de woning (gebrek aan verwarming, licht,...) beperken bovendien de mogelijkheden tot zinvolle activiteiten in de woning (spelen, leren,...) of sociale activiteiten (bijvoorbeeld: vriendjes uitnodigen).

BOX: getuigenis Cindy (vereniging waar armen het woord nemen 'Recht-Op')

Ik woon in Antwerpen-Noord, met mijn vriend en mijn zoontje van 1 jaar en 2 maanden. Door de vocht- en schimmelproblemen merken wij dat ons zoontje daar enorm veel last van heeft. We moeten hem regelmatig laten puffen – wat niet makkelijk is bij zo'n kleine kindjes. Dat heeft gewoon een invloed op alles. (...) Ik lig heel dikwijls wakker door de stress en de problemen. (...) Het is sowieso belangrijk voor iedereen om goed te kunnen wonen. Ik ben nu mama. Ik mis hier soms dingen. Je kan niet zo energievool zijn als dat je zelf zou willen. Ook naar mijn zoontje toe. Ik maak mij echt zorgen om de toekomst van mijn zoontje. Hij is onze kracht om te blijven doorzetten, maar je merkt dat je soms zo snel gefrustreerd raakt door de stress, doordat je met al die problemen in je hoofd zit, waardoor dat een effect heeft op alle andere dingen. Als je dan beter kan wonen, heb je echt een gevoel van 'Ik kan echt thuiskomen'. Nu heb ik soms momenten dat ik denk 'Ik moet naar huis, maar eigenlijk wil ik niet'. Omdat ik gewoon soms geen thuisgevoel heb door alle problemen. Bron: Radio 2 Antwerpen, 13 oktober 2016, <http://outpost.vrt.be/privemp3/3416808.htm>

¹ Voor Vlaanderen en België zijn ons geen dergelijke studies bekend. Gelet op de verschillende context, dient het nodige voorbehoud aan de dag te worden gelegd bij het vertalen van deze bevindingen naar de Vlaamse context.

2.1.2.

Residentiële stabiliteit / woonzekerheid heeft positieve impact

Frequente verhuisbewegingen hebben een negatieve impact op de socio-emotionele ontwikkeling en de schoolresultaten van opgroeiende kinderen. Doordat de extra-familiale context wijzigt (bijvoorbeeld: nieuwe school, verder weg van familie) hebben gezinnen die frequent verhuizen wijzigende sociale netwerken, die op termijn riskeren in te krimpen. Ook voor de kinderen kan dit een negatieve impact hebben. Nederlands onderzoek toont aan dat mensen met een veel lager inkomen dan de mediaan in de buurt de grootste verhuiskans hebben (Latten, Das, Musterd & Van Gent, 2014). In Vlaanderen geeft het Grote Woononderzoek algemeen aan dat de woonzekerheid verschilt naargelang de deelmarkten (zie verder).

Box: getuigenis van Ria, alleenstaande moeder, vier kinderen, verblijft in het huis van een vriend

Ik ben al 22 keer verhuisd. En nu moeten we weer weg. Het huis is ongeschikt verklaard. We hadden het dankzij een kennis van de diaken. Het was niet in orde qua elektriciteit en zo. Maar toch, we woonden daar goed. Het was een mooie buurt. We werden graag gezien.

Bron: Kinderrechtencommissariaat (2016)

2.1.3.

Betaalbaarheidsproblemen hypothekeren meestal het welzijn van kinderen

Er zijn geen eenduidige resultaten over de impact van betaalbaarheidsproblemen voor een woning op de ontwikkeling van kinderen.

Eenzijds wordt de ontwikkeling van kinderen zwaar gehypothekeerd wanneer het gezin, omwille van een gebrek aan middelen, in een woning met kwaliteitsgebreken moet leven.

Anderzijds zijn er aanwijzingen dat een hogere woonquote in een aantal gevallen niet noodzakelijk samengaat met een negatieve impact.

- Wanneer de hoge woonquote het gevolg is van de keuze voor een kwaliteitsvolle woning in een betere buurt? Dan heeft de hoge woonquote geen gevolgen voor de ontwikkeling van kinderen. De voordelen van een kwaliteitsvolle woning in een betere buurt wegen zwaarder door dan de betaalbaarheidsproblemen ten gevolge van een hogere woonkost (Coley et al. 2013).
- Blijkt dat het gezin, door de hoge woonquote, teveel moet besparen op andere zaken die voor het kind van belang zijn? Dan is er wel sprake van een negatieve impact (Newman & Holupka, 2014).

2.1.4. Eigendomsstatuut heeft geen directe impact op welzijn van kinderen

Of de ouder(s) de woning in eigendom heeft dan wel deze huurt, levert op zich weinig verschil op inzake het welzijn van kinderen en jongeren. Kinderen van eigenaars scoren weliswaar doorgaans beter inzake schoolprestaties, gezondheid, ... maar deze effecten zijn vooral te wijten aan het feit dat eigenaars op wezenlijke kenmerken (origine, inkomen, scholingsgraad...) verschillen van huurders. Het zijn vooral deze achtergrondkenmerken die verschillen in de ontwikkeling van kinderen verklaren, eerder dan het eigendomsstatuut op zich.

2.2. Kwaliteitsvol en betaalbaar wonen in Vlaanderen: cijfers vanuit kindperspectief

Op basis van de EU-SILC 2012-2014 berekende de Studiedienst van de Vlaamse Regering het aantal kinderen dat opgroeit in woningen van mindere kwaliteit of in een gezin met betaalbaarheidsproblemen. We geven de voornaamste bevindingen weer.

2.2.1. Eén op drie kinderen uit kansarme gezinnen groeit op in woning met kwaliteitsgebreken

260.000 of één op vijf Vlaamse kinderen tussen 0 en 17 jaar heeft te kampen met een vorm van woningdeprivatie. Hiermee wordt bedoeld dat zij ofwel verblijven in een woning met een gebrek aan basiscomfort (bad/douche en toilet met waterspoeling in de woning zelf) of met een structureel probleem (lekkend dak, schimmel en vocht, rottende ramen en deuren), ofwel dat de woning te donker is (beperkte lichtinval). Daarnaast kampen 20.000 kinderen met een gebrek aan ruimte. Rekening houdend met de overlap in beide categorieën, wonen volgens de EU-SILC 2012-2014 270.000 kinderen in minder kwalitatieve huisvesting (woningdeprivatie of gebrek aan ruimte).

De problemen inzake woningkwaliteit zijn het grootst bij kinderen die opgroeien in een gezin met een zwakke sociaal-economisch positie (laagopgeleid gezin, gezin onder armoededrempel of gezin met lage werkintensiteit). Bij deze groepen groeit ongeveer één op drie kinderen (34-41%) op in een minder kwalitatieve huisvesting. Naar gezinstype zijn de kwaliteitsproblemen duidelijk groter bij kinderen in eenoudergezinnen (30%) dan bij koppels (19%). Bekijken we het eigendomsstatuut dan stellen we vast dat kinderen van huurders doorgaans slechter wonen dan kinderen van eigenaars (36% minder kwalitatieve huisvesting bij huurders versus 17% bij eigenaars).

Box: Vochtproblemen en hun impact op de gezondheid

De EU – SILC biedt een globaal beeld van de woningdeprivatie in relatie met de sociaal economische positie van de bewoners. Het Grote Woononderzoek 2013 belicht de staat van het woningpatrimonium in Vlaanderen volgens uitgewerkte criteria woningkwaliteit. Wat betreft de vochtproblemen blijkt volgens dit onderzoek dat ongeveer 435.000 woningen (16%) te maken hebben met een beperkte vorm van opstijgend of insijpelend vocht. Bij eenzelfde aantal woningen wordt schade door condensatievocht waargenomen. Bij 4% van de woningen (± 110.000 woningen) is in één of meerdere ruimtes een uitgebreide vorm van insijpelend of opstijgend vocht teruggevonden (Vanderstraeten & Ryckewaert, 2015).

Een te hoge luchtvochtigheid in de woning geeft aanleiding tot gezondheidsklachten (verhoogd voorkomen van luchtwegklachten zoals niezen en hoesten, meer astma en chronische bronchitis) (Gezondheid & Milieu, 2016). Kleine kinderen zijn erg kwetsbaar voor een slecht binnenmilieu. Zij brengen meer tijd binnenshuis door en hun afweersysteem is nog niet volledig ontwikkeld (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2014).

2.2.2.

6% heeft een woonquote van > 40%

Volgens de EU-SILC 2012-2014 wonen 80.000 kinderen (6%) in een gezin met betaalbaarheidsproblemen (woonquote > 40%). Het aantal kinderen dat opgroeit in een gezin waar de woonkost als een zware last wordt ervaren, ligt fors hoger (21% of 260.000 kinderen).

De risicogroepen zijn gelijklopend als diegene die kampen met een verhoogd risico op kwaliteitsproblemen. Kinderen die opgroeien in een gezin met een zwakke sociaal-economische positie en kinderen van huurders worden vaker geconfronteerd met een hoge woonquote (respectievelijk 35% van de kinderen uit huishoudens onder de armoededrempel en 19% van de kinderen van huurders -versus 3% bij eigenaars- kampt met een te hoge woonquote).

Meest opmerkelijke vaststelling is de betaalbaarheidsproblematiek bij eenoudergezinnen: een kwart van de kinderen in eenoudergezinnen heeft een te hoge woonquote. In absolute aantallen vertegenwoordigen kinderen in eenoudergezinnen de helft van alle kinderen die opgroeien in een gezin met een te hoge woonquote (40.000 kinderen in eenoudergezinnen op een totaal van 80.000 kinderen).

50.000 kinderen (4%) wonen in een gezin dat niet in staat is de woning voldoende te verwarmen. Onder hen groeien 20.000 kinderen op in éénoudergezinnen, wat de kwetsbaarheid van deze groep andermaal onderstreept.

2.2.3. Leven met woononzekerheid

Over de woonzekerheid biedt de EU-SILC 2012-2014 geen gegevens. In het Grote Woononderzoek 2013 werd aan private huurders gevraagd hoe zeker men is in de huidige woning te kunnen blijven wonen zolang men wil. Slechts een kleine minderheid ervaart onzekerheid: 7% is onzeker te kunnen blijven wonen, 3% noemt zich zeer onzeker. Deze cijfers geven echter slechts een beperkte invulling aan het begrip woonzekerheid. Als gevolg van de gehanteerde onderzoeksmethode blijven personen en huishoudens die niet zijn geregistreerd buiten beeld omdat ze geen vast adres hebben, omdat ze noodgedwongen inwonen bij familie of vrienden, tijdelijk in een opvangtehuis verblijven, op een camping wonen, enz. (Winters et al. 2015). Het Grote Woononderzoek stelt dat de woonzekerheid bij eigenaars en sociale huurders groot is, bij private huurders stellen zich wel problemen. Het feit dat een groot deel van de private huurmarkt in handen is van oudere particuliere verhuurders (met telkens een beperkt aantal woningen in portefeuille) maakt allicht de woonzekerheid meer precair. Ook het aantal (gekende) voorderingen tot uithuiszetting (12.958 in 2014) geeft een indicatie van de woonzekerheid op de huurmarkt. Naar schatting leidt ongeveer 30 % van de opgestarte procedures tot een effectieve uithuiszetting (Verstraete & De Decker, 2015).

2.3. Kwaliteitsvol wonen in Vlaanderen

De Vlaamse overheid zet diverse beleidsinstrumenten in die een betere woningkwaliteit beogen. In wat volgt gaan we na of/op welke wijze deze instrumenten rekening houden met de aanwezigheid van kinderen in het gezin.

2.3.1. Kwaliteitsvol wonen in Vlaamse regelgeving

2.3.1.1. Elementaire veiligheids-, gezondheids- en woningkwaliteitsvereisten

De Vlaamse Wooncode en het Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de kwaliteits- en veiligheidsnormen voorzien in elementaire veiligheids-, gezondheids- en woningkwaliteitsvereisten die van toepassing zijn op alle woningen in het Vlaamse Gewest (zowel op eigenaars- als op huurwoningen).

De concrete minimale kwaliteitsvereisten vloeien voort uit drie door de Vlaamse Regering vastgelegde technische verslagen: een technisch verslag voor zelfstandige woningen (leengezinswoningen en appartementen/studio's), voor kamers en voor kamers bewoond door seizoenarbeiders. Het technisch verslag wordt opgevat als een lijst met verboden gebreken. Aan elk gebrek wordt een strafpuntenaantal gekoppeld (1, 3, 9 of 15 strafpunten). Op basis van het totale aantal strafpunten van een woning of kamer kan op een geobjectiverde manier een eindoordeel over de woningkwaliteit worden geveld.

Eenzijds gaat het over objectgebonden normen: zij hebben betrekking op de fysische kwaliteit van de woning. Op die manier kan een objectieve beoordeling worden gemaakt van de fysische kwaliteit van een woning (vochtproblemen, structurele gebreken, houtrot ...).

Anderzijds werden subjectgebonden normen vastgelegd: zij hebben betrekking op het aantal bewoners van een woning. De woonbezettingnorm wordt in het technisch verslag vastgesteld op basis van het aantal woonlokalen en de netto-vloeroppervlakte van deze woonlokalen.

De kwaliteitsnormen zijn enkel elementaire en minimale normen. Woningen en kamers die voldoen aan de minimale normen zijn niet noodzakelijk comfortabele of luxueuze woongelegenheden, maar bieden de bewoners de kans te wonen in veilige omstandigheden met een minimum aan basisnutsvoorzieningen. Anderzijds is niet elk gebrek dat kan leiden tot ongeschiktheid of onbewoonbaarheid even ingrijpend of bedreigend voor de veiligheid of gezondheid van de bewoners.

2.3.1.2. Handhaving van de minimale kwaliteitsnormen

De Vlaamse Wooncode kiest op het vlak van de woningkwaliteitsbewaking voor een tweespo-renaanpak.

Eenzijds werd een administratieve procedure uitgewerkt, verzorgd door het agentschap Wonen-Vlaanderen en de gemeenten. Na een kwaliteitsonderzoek wordt - indien nodig - de burgemeester geadviseerd om de woning of kamer ongeschikt, onbewoonbaar te verklaren. Het besluit tot ongeschikt- of onbewoonbaarverklaring gaat gepaard met een inventarisatie van het pand op de lijst van ongeschikt en onbewoonbaar verklaarde woningen (en dit houdt aan tot de eigenaar de woning herstelt). Op een geïnventariseerde woning rust een recht van voorkoop en na een bepaalde tijd kan een sociaal beheersrecht uitgeoefend worden. Aan eigenaars van panden die gedurende meer dan een jaar op de inventaris blijven, wordt een heffing opgelegd (fiscale procedure).

Anderzijds kunnen verhuurders van ongeschikte of onbewoonbare woningen of kamers ook strafrechtelijk aangepakt worden. Van verhuurders wordt verwacht dat zij de nodige inspanningen leveren en zich aan de opgelegde kwaliteitsnormen houden. De strafrechtelijke aanpak wordt verzorgd door de Vlaamse Wooninspectie die een proces-verbaal kan opmaken en dit vervolgens bezorgt aan het parket dat instaat voor een eventuele vervolging.

In de door de Wooninspectie in 2015 geverbaliseerde panden werden 2.391 bewoners aangetroffen. Een vijfde hiervan is minderjarig (± 510 kinderen). Data over het aantal kinderen in woningen waar de administratieve procedure werd gevolgd, zijn niet beschikbaar.

2.3.2. Kwaliteitsvol wonen: suggesties vanuit kindperspectief

Het Agentschap Wonen-Vlaanderen en het Steunpunt Wonen zijn recent gestart met een globale evaluatie van het woningkwaliteitsbeleid. De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat wensen mede vanuit een 'kindperspectief' een aantal elementen in het debat aan te brengen.

2.3.2.1. Objectgerichte benadering met 'kind-toets'

Volgens de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat moet het onderzoek naar de minimale woningkwaliteit blijvend uitgaan van de beoordeling van de objectieve toestand van de woning (beoordeling van de gebreken of tekorten). Hiertoe is een gericht en geobjectiverend onderzoek aangewezen (zo worden per te beoordelen item punten toegekend, maar evengoed kan een andere objectieve parameter worden vooropgesteld). Er wordt bijgevolg gepleit om de bestaande 'objectgerichte aanpak' aan te houden, en dit in beginsel los van de kenmerken van de bewoner.

De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat vragen evenwel om naar aanleiding van de aangekondigde evaluatie aangaande de normzetting (welke gebreken), en de weging ervan (gradatie in ernst), specifiek een kindgerichte benadering of een 'kind-toets' te hanteren. Dit houdt in dat de gebreken in relatie worden gebracht met de impact ervan op kinderen, en een passende beoordeling wordt voorgesteld. Gebreken die voor kinderen extra belastend zijn voor de gezondheid of veiligheid, kunnen dan algemeen een zwaardere weging worden toegekend, net omdat er vanuit wordt gegaan dat een woning tijdens haar levensduur wel kinderen of jongeren zal huisvesten. Op die manier dient minstens extra aandacht uit te gaan naar de beoordeling van structureel vocht, het ontbreken van borstwering of valpreventie en risico-houdende stopcontacten laag bij de grond. In dit verband kunnen buitenlandse voorbeelden mogelijk inspireren bij de herwerking, evenals de normen die binnen sociale huur gelden.

De woningkwaliteit oefent een belangrijke invloed uit op de ontwikkeling en ontplooiingskansen van kinderen. De negatieve langetermijneffecten van slechte woningkwaliteit bij kinderen (gezondheid, schoolprestaties, gedragsproblemen, ...) verrechtvaardigen volgens de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat een specifieke kind-benadering in de vooropgestelde evaluatie en wijziging van het beoordelingsinstrument woonkwaliteitsbewaking. Daarnaast kan in de toepassing van de procedure rekening worden gehouden met de effectieve aanwezigheid van kinderen of jongeren (zie verder).

BOX: Project 'Healthy homes' (USA)

The emergence of asthma as a major public health issue has led to renewed interest in improving indoor environmental quality and in integrating these newer efforts with ongoing work addressing other indoor health hazards such as lead and injury risk factors. Local health jurisdictions have developed "Healthy Homes" initiatives as a response. These projects provide education and resources to support household members in taking actions to improve the quality and safety of their home environments. The Seattle–King County Healthy Homes Project employs community health workers who use a home environmental checklist to assess exposures, knowledge, and actions related to indoor asthma triggers and indoor chemical hazards. The checklist guides the development of a specific, computer-generated home environmental action plan for each household. The community health worker makes 5 visits over 1 year in which she works with clients to carry out the action plan by offering education and social support, encouraging changes in habits (e.g., household cleaning, tobacco use), providing materials to reduce exposures (e.g., bedding covers, vacuum cleaners, doormats, cleaning kits, integrated pest management supplies), helping repair minor deficiencies (e.g., small holes that allow pests to enter, minor leaks), assisting tenants in working with their landlords or relocating if needed, and providing counseling and referral for other household concerns.

Bron: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1447157/>

2.3.2.2.

Detectie en remediëring van kwaliteitsproblemen bij gezinnen met kinderen

Het aantal woningen dat het voorwerp vormt van de administratieve of strafrechtelijke aanpak, vertegenwoordigt slechts een zeer beperkt aandeel van de woningen met kwaliteitsproblemen (cf. het Grote Woononderzoek).

Diverse instanties en diensten hebben evenwel een relatief goed zicht op de woonsituatie van gezinnen met jonge kinderen. Zo gaan de verpleegkundigen en gezinsondersteuners van Kind en Gezin tijdens hun contacten met gezinnen na of er signalen zijn van kansarmoede op zes domeinen, waaronder de huisvestingssituatie (Kind en Gezin, 2016). De vraag rijst hoe een betere informatie-uitwisseling tussen diensten kan leiden tot de verbetering van de woonsituatie van (jonge) kinderen en hun gezin.

Volgens de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat is een ruimere signaalfunctie aangewezen, maar dit moet dan in beginsel worden losgekoppeld van de strikt sanctionerende aanpak. In een dergelijke aanpak is het in eerste instantie niet de bedoeling de procedure woonkwaliteitsbewaking op te starten, maar om een beter zicht te krijgen op precare woonsituaties van kinderen en deze effectief te kunnen verbeteren. Sensibiliseren en het opleiden van betrokken diensten is in dit kader een belangrijke opdracht. Eveneens dient een instruerende en niet-sanctionerende aanpak naar verhuurders en eigenaars te worden ontwikkeld. Dit laatste kan in samenspraak met de lokale (woon)actoren worden opgezet. Dit neemt niet weg dat de bestaande procedures kunnen worden opgestart wanneer de situatie aanhoudt of er is sprake van ernstige gezondheids- of veiligheidsrisico's. Er dient bijgevolg (juridisch) te worden onderzocht hoe in het kader van een niet-sanctionerende signaalfunctie de procedure woonkwaliteitsbewaking kan worden ingevuld.

Hierbij kan inspiratie worden gevonden in de praktijk van een aantal Intergemeentelijke Samenwerkingsverbanden die ondersteuning en begeleiding bieden (vaak op maat en vraag van de bewoners), zonder over te gaan tot sanctionering.

2.3.2.3. Gerichte discretionaire bevoegdheid voor burgemeester bij gezinnen met kinderen?

Volgens de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat kan worden nagegaan of het aangewezen is om in de toepassing van de procedure woningkwaliteit onder bepaalde voorwaarden rekening te houden met de effectieve bewoning van kwetsbare bewoners, in het bijzonder kinderen.

In dit verband kan worden onderzocht of de burgemeester een discretionaire bevoegdheid kan worden verleend in geval een kwalitatief ontoereikende woning met specifieke gebreken, mede bewoond wordt door kinderen. De impact van de gebreken op kwetsbare bewoners verrechtvaardigt een snellere interventie en een ruimere armslag via de discretionaire beslissingsbevoegdheid van de burgemeester. Gelijklopend aan de discretionaire bevoegdheid om gebreken te laten herstellen kan worden nagedacht over de mogelijkheid om kortere termijnen te hanteren of om het probleem een prioritaire behandeling te verlenen (met alternatieve opvangmogelijkheid). Op basis van de kenmerken van de bewoners wordt dan in de procedure woonkwaliteit in de Vlaamse Wooncode (of artikel 135 van de nieuwe gemeentewet) een bijkomende subjectgerichte bescherming ingebouwd.

Er dient te worden nagegaan of een dergelijke discretionaire bevoegdheid juridisch-technisch haalbaar is. Tevens kan worden overwogen hoe dit als een voorafgaande stap kan worden ingebouwd, zonder dat deze stap op zich een sanctionerend gevolg moet hebben (in eerste instantie betreft het een louter beschermende maatregel). De discretionaire bevoegdheid kan bij voorkeur worden uitgeoefend in samenspraak met de woonactoren.

2.3.2.4. Prioritaire aandacht voor herhuisvesting van gezinnen met kinderen bij onbewoonbaar

Indien een woning of kamer onbewoonbaar wordt verklaard, dienen de bewoners de woning te verlaten en levert de burgemeester in samenwerking met de lokale huisvestingsactoren de nodige inspanning om de bewoners te herhuisvesten. In de praktijk zal de burgemeester voor dat hij bewoners uit huis zet, proberen alternatieve huisvesting te vinden voor de betrokkenen. Door de schaarste aan betaalbare en kwalitatieve woningen, is het niet altijd eenvoudig om een geschikte alternatieve woning te vinden. Hoewel dit uiteraard niet de bedoeling is, is de herhuisvestingsproblematiek in de praktijk de belangrijkste reden waarom noodgedwongen soms wordt gedraald om een woning onbewoonbaar te verklaren (Deleenheer, Buijs & Mallants, 2012).

Het is volgens de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat onaanvaardbaar dat gezinnen met (jonge) kinderen langer dan noodzakelijk dienen te verblijven in een woning die onbewoonbaar is, en dus gezondheids- en veiligheidsrisico's inhoudt. Het gebrek aan alternatieve opvang en/of huisvesting is een algemeen probleem, en laat zich in eerste instantie voelen bij de zwakste huishoudens wiens recht op wonen geschonden is. De Raad en het Kinderrechtencommissariaat dringen dan ook aan op een voldoende aanbod van doorgangswoningen of noodwoningen en degelijke werkafspraken tussen lokale besturen en sociale huisvestingsmaatschappijen in functie van de herhuisvesting. In dit verband kan worden verwezen naar de conceptnota private huur² waarin wordt opgeroepen om noodwoningen te realiseren.

In het bijzonder wanneer kinderen betrokken zijn moet dit voor de actoren een bijkomend signaal zijn om het probleem extra aandacht te verlenen. In geval van herhuisvesting van huishoudens met kinderen kan in de regelgeving worden opgenomen hieraan prioritaire aandacht te verlenen. Verder kan in de mogelijkheid worden voorzien de burgemeester specifieke maatregelen te laten nemen. Dit zou onder meer kunnen deel uitmaken van de discretionaire bevoegdheid van de burgemeester (zie hoger).

2.4. Betaalbaar wonen in Vlaanderen

De Vlaamse overheid ontwikkelde verschillende beleidsinstrumenten die een betere betaalbaarheid beogen. In wat volgt focussen we ons op de financiële ondersteuning bij het huren van een woning op de private huurmarkt en gaan na of een betere afstemming op aanwezigheid van kinderen in het gezin nodig is.

2.4.1. Betaalbaar wonen op de private huurmarkt in Vlaamse regelgeving

De Vlaamse overheid ondersteunt huurders op de private huurmarkt via huursubsidies en huurpremies. Een huurpremie wordt verleend aan bepaalde huurders die reeds gedurende langere tijd zijn ingeschreven voor een sociale huurwoning. Een huursubsidie wordt toegekend bij het verlaten van een ongeschikte, onbewoonbare, onaangepaste of te kleine woning, bij dakloosheid, of bij verhuis naar een SVK-huurwoning. Hierbij wordt een éénmalige installatiepremie en een maandelijkse huursubsidie verstrekt.

Om in aanmerking te komen voor een huursubsidie mag het totale gezinsinkomen maximaal 17.230 euro bedragen, vermeerderd met 1.540 euro per persoon ten laste. De huurprijs van de woning is beperkt tot maximaal 580 euro, vermeerderd met 72,50 euro per persoon ten laste.

De maandelijkse huursubsidie is 1/3 van de huurprijs van de woning, tot een maximum van 125,57 euro. Daarbij komt altijd nog 20,93 euro extra per persoon ten laste. In een aantal gemeenten (o.a. centrumsteden en Vlaamse Rand rond Brussel) is het maximale huursubsidiebedrag 138,12 euro, plus 23,02 euro per persoon ten laste.

In 2015 werden er 3.495 huursubsidies toegekend. Eind 2015 waren er 12.539 gerechtigden op een huursubsidie. Het gemiddeld in 2015 uitbetaalde huursubsidiebedrag bedraagt 143 euro voor de huurders in het nieuwe stelsel (Agentschap Wonen-Vlaanderen, 2016).

² De conceptnota private huur werd door de Vlaamse Regering op 15 juli 2016 goedgekeurd.

De grootste groep begunstigden zijn alleenstaanden (48%), gevolgd door eenoudergezinnen (30%). Iets minder dan de helft (46%) van de huursubsidies wordt toegekend aan huishoudens met personen ten laste.

Tabel 1: begunstigden huursubsidie (nieuwe stelsel) naar gezinstype (december 2015)

	Zonder personen ten lasten		Met personen ten laste		Totaal	
Alleenstaand	1.332	48%	841	30%	2.173	79%
Samenwonend	138	5%	449	16%	587	21%
Totaal	1.470	53%	1.290	46%	2.760	

Bron: Agentschap Wonen-Vlaanderen

De huurpremie wordt verleend aan de huurder die minstens 4 jaar op de wachtlijst staat voor een sociale woning. Eind juli 2016 kregen 7.666 huurders een huurpremie (gemiddeld 160,30 euro).

In totaal worden in Vlaanderen 20.539 huishoudens ondersteund in hun huuruitgaven (3,75% van de private huurmarkt)³.

2.4.2.

Betaalbaar wonen op private huurmarkt: suggesties vanuit kindperspectief

2.4.2.1.

Nood aan algemeen ondersteuningsbeleid voor zwakkere inkomensgroepen

In eerdere adviezen pleitte de Vlaamse Woonraad voor een ruimere ondersteuning van de zwakste bevolkingsgroepen, onder meer via een aangepast huursubsidiestelsel (Vlaamse Woonraad, 2013, 2014). De huidige huursubsidie is vooral naar omvang van de doelgroep (en naar hoogte van de tegemoetkoming) te beperkt om een wezenlijk antwoord te bieden op de betaalbaarheidsproblemen op de private huurmarkt. Het betaalbaarheidsprobleem op de private huurmarkt neemt immers gestaag toe. Ook het Kinderrechtencommissariaat pleitte eerder voor een sterkere uitbouw van financiële tussenkomsten in de huur. Het is een essentieel onderdeel in de ondersteuning van de meest kwetsbare ouders, kinderen en jongeren. Het Steunpunt Wonen onderzoekt de mogelijkheid tot verdere actualisatie en afstemming van de huursubsidiestelsels.

Onderzoek toont aan dat de toegang tot betaalbare huisvesting onlosmakelijk verbonden is met meerdere factoren zoals het aanbod aan sociale huurwoningen, de ondersteuning van de lage inkomensgroepen op de private huurmarkt en de mate van uitbouw van het welvaartsregime. Specifiek pleiten de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat voor een ondersteuningsbeleid gericht op de zwakkere inkomensgroepen, waarbij moet worden nagegaan welke instrumenten effectief zijn op korte en middellange termijn. Het blijvend inzetten op sociale huisvesting in combinatie met een gerichte ondersteuning van de huurder op de private huurmarkt lijkt alvast aangewezen.

³ Cijfer uit de beleidsbrief Wonen 2016-2017.

De ondersteuning voor huurders moet ertoe bijdragen (in eerste instantie) de woonkost van het huishouden beheersbaar te houden en voldoende middelen over te houden om een menswaardig leven te leiden. Een objectiveerbare berekeningswijze moet hierbij worden vooropgesteld, en dit bijvoorbeeld aan de hand van het equivalent inkomen of referentiebudgetten (zie hierna).

Verder is het volgens de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat relevant na te gaan of en in welke mate de specifieke financiële tegemoetkomingen, die kind-afhankelijk zijn en die worden verstrekt vanuit het Vlaamse woonbeleid, voldoende zijn om de hogere huisvestingskost te dekken. Moet bijgevolg de verhoogde woonkost door aanwezigheid van kinderen mede vanuit het woonbeleid worden gelenigd, en zo ja hoe kan dit dan worden gerealiseerd? Een accurate kind-benadering binnen het subsidiebeleid van het Vlaamse woonbeleid is volgens de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat in de eerste plaats afhankelijk van de financiële draagkracht en het gezinstype. Uiteraard kan een dergelijke oefening niet los worden gezien van het beleid in andere (meer generieke) kind-toelagen. Hier dient verder onderzoek meer duidelijkheid te brengen (in dit verband kan worden verwezen naar het door de KUL opgezet onderzoek in het kader van de armoedetoets op de kinderbijslag).

2.4.2.2. Huursubsidiestelstel op referentiebudgetten afstemmen?

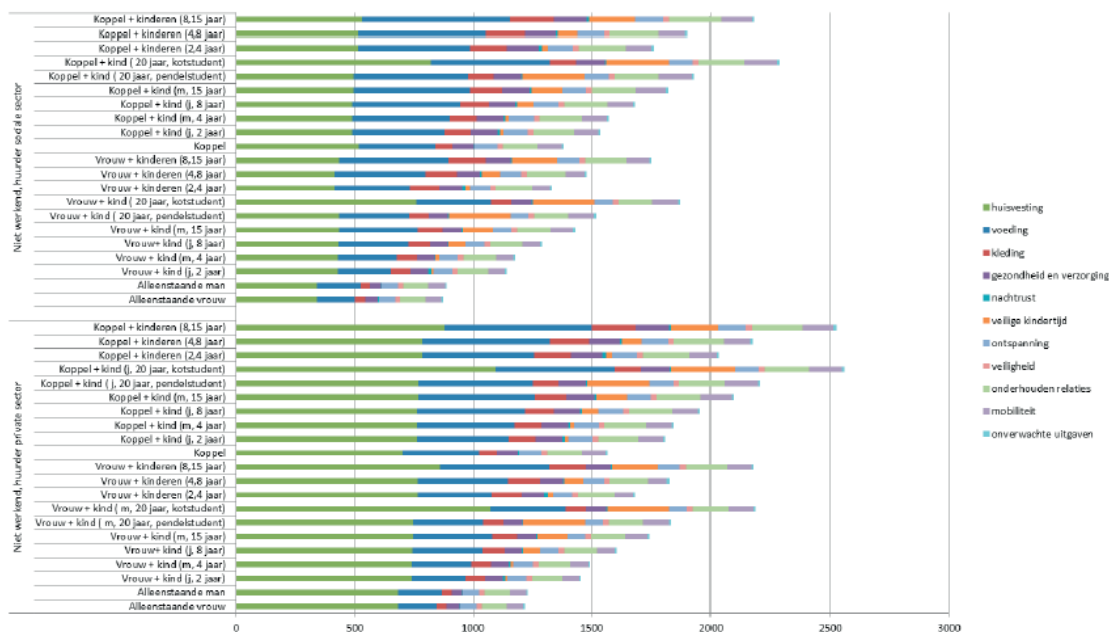
Bij een eventuele aanpassing van het huursubsidiestelsel kan worden onderzocht in welke mate gebruik kan worden gemaakt van referentiebudgetten voor diverse gezinstypes. Referentiebudgetten weerspiegelen een financiële ondergrens waaronder het voor de meeste mensen haast onmogelijk is om adequaat te participeren aan de samenleving. Om dit mogelijk te maken worden ze ontwikkeld voor duidelijk omschreven typegezinnen, bijvoorbeeld voor een koppel met twee kinderen van een bepaalde leeftijd (Storms, Penne, Vandelannoote & Van Thielen, 2015).

Indien er overeenstemming is over het minimaal benodigd budget waarover een gezin dient te (kunnen) beschikken voor huisvestingskosten, kan de huursubsidie hier bijvoorbeeld meer op worden afgestemd. Zo weten we bijvoorbeeld dat de huisvestingskosten voor éénundergezinnen zwaar doorwegen in het gezinsbudget, wat vaak aanleiding geeft tot betaalbaarheidsproblemen. Dit kan een motief zijn tot differentiatie en verfijning van de huursubsidie voor deze groep.

Zoals hoger gesteld dient dit in samenhang te worden bekeken met andere steunmaatregelen en in functie van de kinderlast van gezinnen (kinderbijslag en fiscale voordelen).

BOX: Referentiebudgetten voor Vlaamse huishoudens

Figuur 1 De hoogte van de referentiebudgetten voor 21 Vlaamse gezinstypes, niet werkenden, huurders in de sociale of private sector, maandbedragen in euro, 2013

De kost voor huisvesting (huur, nutsvoorzieningen en onderhoudskosten) heeft een zeer groot gewicht in de totale noodzakelijke uitgaven van gezinnen, voornamelijk wanneer ze huren in de private sector. Voor alleenstaanden zonder kinderen op de private huurmarkt gaat meer dan de helft van hun budget (56%) naar huisvesting. Voor grotere gezinnen vermindert dit aandeel, maar ook voor koppels met 2 kinderen nemen de noodzakelijke kosten voor huisvesting nog meer dan een derde van hun totale budget in. We zien dat de referentiebudgetten voor alle gezinstypes een stuk lager liggen wanneer gezinnen hun woning huren op sociale huurmarkt. De budgetten dalen gemiddeld met bijna een vijfde ten opzichte van de budgetten voor huurders in de private sector. De daling is het grootst voor alleenstaanden en eenoudergezinnen. Voor een alleenstaande vrouw daalt het maandelijks budget met 343 euro wanneer zij een sociale huurprijs betaalt, waardoor het totale noodzakelijke maandbedrag nog op 875 euro wordt geraamd.

Bron: Storms et al. (2015)

2.4.2.3.

Nood aan krachtigere regelgeving die uithuiszetting van gezinnen helpt voorkomen

Betalingsproblemen met (aanhoudende) achterstal vormen doorgaans de reden om een procedure tot uithuiszetting op te starten. Uithuiszetting vormt het ultieme en laatste middel, vaak nadat andere oplossingen werden uitgeprobeerd. Voor de huurder luidt de uithuiszetting een periode van onzekerheid in (en een negatieve spiraal kan worden ingezet, wat uiteindelijk tot dak- en thuisloosheid kan leiden). In het bijzonder wanneer er kinderen bij betrokken zijn, is uithuiszetting bijzonder ingrijpend en problematisch. In 2014 werden in Vlaanderen 12.958 procedures tot uithuiszetting opgestart. Bij één op de vier vorderingen zijn rechtstreeks kinderen betrokken (Meys & Hermans, 2014).

De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat bepleiten een principiële terughoudendheid van uithuiszetting van gezinnen met kinderen. Dit vereist een algemeen preventief beleid en een engagement om dergelijke gezinnen te willen helpen hun recht op wonen te realiseren. Onder meer kunnen sleutels worden ingebouwd in de regelgeving om uithuiszetting van gezinnen met kinderen te voorkomen en/ of te begeleiden. We denken hierbij aan een structurele uitbouw van preventieve woonbegeleiding. Het toenemend inzetten van preventieve woonbegeleiding is immers cruciaal, ook vanuit het perspectief van kinderen. Ouders en kinderen kunnen blijven rekenen op hun woning, hun school, hun vrienden, hun band met de buurt. Uit een recente bevraging door de Vereniging van Vlaamse Huisvestingsmaatschappijen blijkt dat bij de sociale huisvestingsmaatschappijen relatief minder procedures opgestart worden dan op de private huurmarkt, respectievelijk 1 op 100 en 2,4 op 100 woningen. De cijfers over de effectieve uithuiszetting bevestigen deze verhouding.

Algemeen menen de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat dat moet worden nagedacht hoe uithuiszetting kan worden voorkomen, in het bijzonder waar kinderen bij betrokken zijn. Aanpassing van de wet op de humanisering van de procedure uithuiszetting en aanpassing van het huurgarantiefonds moeten worden overwogen. Onder meer de verplichte voorafgaande consultering en/of bemiddeling door het OCMW kan worden voorzien in geval van bewoning door minderjarigen (na signaal van mogelijke betrokkenen). Verder moet worden nagegaan of de uithuiszetting van gezinnen met kinderen in de winter aan bijkomende voorwaarden moet worden onderworpen (bijvoorbeeld een mogelijk uitzicht op alternatieven).

3.

(Wijzigende)
gezinsvormen en het
Vlaamse woonbeleid

3.

(Wijzigende) gezinsvormen en het Vlaamse woonbeleid

3.1. Focus op sociale huurwoning

Gezinnen zijn vandaag dynamisch, flexibel en divers, en stellen nieuwe of andere eisen op het vlak van wonen. Jongvolwassenen logeren in 'Hotel Mama', boemerangkinderen keren na een scheiding terug naar het ouderlijk huis. Heel wat kinderen maar ook volwassenen in een LAT-relatie pendelen tussen twee woonsten. Minderjarigen slaan soms samen met de ouder of alleen op de vlucht voor verontrustende gezinssituaties en trekken noodgedwongen in bij vrienden en kennissen. Minderjarigen gaan soms alleen wonen, al dan niet onder de begeleiding van een erkende dienst. Nieuw samengestelde gezinnen zijn de ene week met twee en de volgende week met zes. Gezinsverdunning zorgt voor een wijziging in de vraag naar woontypes.

Daartegenover staat een minder snel evoluerende woonmarkt. De nieuwe gezinnen wonen vaak in traditionele woningen. Trends zoals kangoeroewonen of cohousing zijn nog maar voor een (weliswaar groeiende) minderheid haalbaar of aantrekkelijk. Ook het woonbeleid dient zich hieraan aan te passen. Een aantal regels lijken het samenwonen eerder te bemoeilijken dan te stimuleren.

De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat hebben niet de ambitie om op al deze vragen en uitdagingen een antwoord te bieden. In de recente publicatie 'De sleutel past niet meer op elke deur: dynamische gezinnen en flexibel wonen' (Luyten, Emmery, Pasteels & Geldof, 2015) wordt een aantal van deze thema's uitvoerig belicht. Het is alvast duidelijk dat heel wat huishoudens niet meer beantwoorden aan het traditionele gezinstype. Kinderen groeien op in diverse gezinsomstandigheden en zijn doorgaans voldoende weerbaar hiermee om te gaan. Co-ouderschap, alternerend wonen op twee plaatsen is voor veel kinderen geen probleem. Het kan wel een probleem vormen in combinatie met een betaalbaarheidsprobleem en/of een probleem van woningkwaliteit. In deze gevallen primeert evenwel de betaalbaarheids- en woonkwaliteitsproblematiek (zie hoger).

In dit advies wordt de focus gelegd op de sociale huisvesting, in het bijzonder het aanbod via de sociale huisvestingsmaatschappijen. Dit is in Vlaanderen immers het belangrijkste instrument waarmee gezinnen met een beperkt inkomen in staat worden gesteld een betaalbare, kwaliteitsvolle woning te huren. In wat volgt gaan we na op welke wijze de gezinsgrootte en -(her)samenstelling, de toegang tot en het verblijf in een sociale huurwoning kunnen beïnvloeden.

3.2. Sociale huurwoningen voor vele soorten gezinnen

3.2.1. Afstemming vraag en aanbod sociale huurwoningen voor gezinnen: cijfers vanuit kindperspectief

Vlaanderen telde eind 2015 150.903 sociale huurwoningen, waarvan 10.208 woningen met 4 of meer slaapkamers (6,8% van het totale woningaanbod). Het aandeel grote huurwoningen varieert per huisvestingsmaatschappij of gemeente. Globaal genomen telt de provincie West-Vlaanderen het hoogste aandeel sociale huurwoningen met 4 of meer slaapkamers (9%) en de provincie Antwerpen het laagste aandeel (5,3%).

Terwijl het totale aantal huurwoningen tussen 2011 en 2015 met 6.719 eenheden steeg (+ 4,5 %), nam het aantal grote huurwoningen (4 of meer slaapkamers) in diezelfde periode met 406 eenheden af (- 0,6%).

Tabel 2: sociale huurwoningen, aantal slaapkamers, 2011-2015

	0 (studio)		1		2		3		>=4		Totaal
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	
2011	2.702	1,9%	30.319	21,0%	46.454	32,2%	54.095	37,5%	10.614	7,4%	144184
2015	2.796	1,9%	32.654	21,6%	51.039	33,8%	54.206	35,9%	10.208	6,8%	150.903
Evolutie											
2011-2015	+94	0,0%	+2.335	+0,6%	+4.585	+1,6%	+111	-1,6%	-406	-0,6%	+6.719

Bron: VMSW

Inzake de evolutie van de kandidaat-huurders is er een algemene toename tot 117.681 kandidaat-huurders in 2015. In absolute aantallen neemt vooral de vraag bij alleenstaanden toe (+13.102 kandidaten tussen 2011 en 2015). Twee kandidaat-huurders op drie (67,5%) is ofwel alleenstaand, ofwel alleenstaande met kind of persoon ten laste, ofwel een koppel zonder kind of persoon ten laste. Huishoudens met 5 of meer gezinsleden vertegenwoordigen in 2015 11,7 % van het totaal aantal kandidaat-huurders. Verhoudingsgewijs is de toename bij deze groep van kandidaat-huurders het sterkst (+56%). Globaal genomen is het aanbod gericht op de vraag. Er is een grote vraag naar kleine entiteiten (cf. 67,5 %) en het aanbod in dit segment is het sterkst toegenomen (toename van de entiteiten tot 2 slaapkamers met 7014).

Tabel 3: gezinssamenstelling kandidaat-huurders, 2011-2015

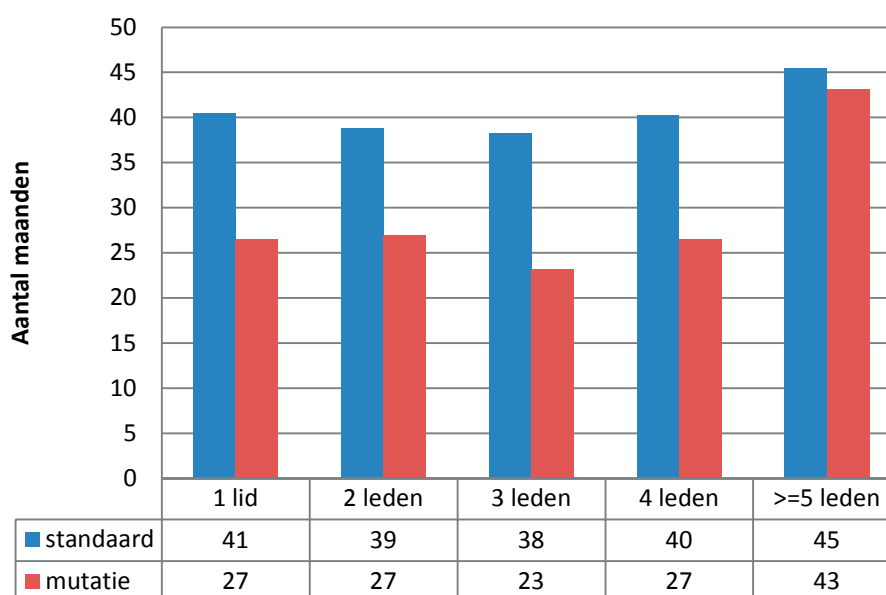
	1 lid		2 leden		3 leden		4 leden		>= 5 leden		Totaal*
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	
2011	42.269	46,0%	21.226	23,1%	12.839	14,0%	8.806	9,6%	8.829	9,6%	91.926
2015	55.371	47,1%	24.050	20,4%	15.896	13,5%	11.992	10,2%	13.786	11,7%	117.681
Evolutie 2011-2015**	+13.102 (+31%)		+2.824 (+13%)		+3.057 (+24%)		+3.186 (+36%)		+4.957 (+56%)		+25.755 (+28%)

* incl. gezinssamenstelling onbekend; ** % stijging binnen het type gezinssamenstelling

Bron: VMSW

Bekijken we tot slot de wachttijden naar gezinssamenstelling, dan stellen we vast dat de wachttijden voor grote gezinnen gemiddeld langer zijn dan deze voor kleinere huishoudens. Bij standaard toewijzingen (= nieuwe huurders) bedraagt de wachttijd voor grote gezinnen gemiddeld 45 maanden, tegenover 38 à 41 maanden voor andere gezinstypes. Bij interne mutaties (verhuis van zittende huurders naar een andere sociale woning) loopt dit verschil op van gemiddeld 23 à 27 maanden bij kleine gezinnen tot 43 maanden voor gezinnen met 5 of meer gezinsleden.

Figuur 2: gemiddelde wachttijd bij toewijzing, naar gezinsgrootte, 2015

Bron: VMSW, eigen bewerking

3.2.2. Afstemming vraag en aanbod sociale huurwoningen voor gezinnen: suggesties vanuit kindperspectief

3.2.2.1. Nood aan verdere aangroei sociaal huuraanbod, ook voor grote gezinnen

De voorbije jaren is de vraag naar sociale huurwoningen sterk gestegen. De stijgende vraag situeert zich bij alle gezinstypes. Zoals hoger gesteld volgt het aanbod globaal genomen de vraag. Er worden voornamelijk woonentiteiten voor kleine huishoudens gebouwd en dit komt tegemoet aan de toegenomen vraag (die kwantitatief het grootst is in de categorie nul tot twee slaapkamers). Evenwel kan worden gewezen op de toenemende vraag naar grote woningen met vier of meer slaapkamers (mogelijk als gevolg van het maatschappelijk fenomeen inzake nieuwe samengestelde gezinnen). Deze categorie volgt de algemene groeitrend niet. Dit type woningen nam de voorbije jaren zowel in aantal als in aandeel af (niet geheel verwonderlijk is ook de wachttijd voor grote gezinnen het langst). De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat zijn, gelet op de maatschappelijk wijzigende gezinssamenstelling, bezorgd over deze (globale) evolutie. De vraag naar en het aanbod aan grote woningen moet evenwel steeds in territoriaal perspectief worden bekeken. De toewijzing gebeurt immers op het niveau van de sociale verhuurder en het aanbod in het werkingsgebied is bepalend voor de toekenning van een aangepaste woning aan een groot gezin. De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat vragen aandacht voor het verzamelen van gegevens over vraag en aanbod op niveau van de sociale verhuurder.

De Raad herhaalt zijn pleidooi voor een substantiële toename van het sociale huuraanbod, tot minimaal 9% van de totale woningvoorraad (Vlaamse Woonraad, 2014). Algemeen menen de Raad en het Kinderrechtencommissariaat dat alle gezinstypes redelijke toegangsmogelijkheden moeten hebben tot de sociale huisvesting. Een woningbestand dat tegemoet kan komen aan de diverse vragen en noden, met o.a. een voldoende aanbod aan grote woningen, is hiervoor essentieel. Dit kan een aandachtspunt vormen in de beoordeling van toekomstige (ver)nieuwbouwprojecten in de sociale huursector. In dit verband moet eveneens worden onderzocht in welke mate de toewijzing door de sociale verhuurkantoren kan inspelen op de vraag naar grotere woningen. Het lijkt dan ook aangewezen voor specifieke problemen (zoals huisvestingsnood voor grote gezinnen) eveneens de totaliteit van de mogelijkheden in het woonbeleid in ogenschouw te nemen (bijvoorbeeld: Collectief Goed in Antwerpen dat een antwoord biedt op een specifieke huisvestingsnood).

3.2.2.2.

Een optimaal gebruik van het woningbestand stimuleren

Eén op tien sociale huurwoningen is onderbezet (twee of meer slaapkamers op overschot). Onderbezetting van sociale huurwoningen dient het best te worden vermeden. Dit bemoeilijkt immers de toegang en/of doorstroming van grote gezinnen op de sociale huurmarkt.

De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat zijn van mening dat de lokale woonactoren het best geplaatsd zijn om het sociale huurpatrimonium in hun gemeente, stad of regio af te stemmen op de vraag, en een overeenkomstige regeling voor de optimale bezetting uit te werken. Dit onder meer op basis van de kenmerken van het woningbestand, de kenmerken van de kandidaat-huurders en de druk op bepaalde woningmarktsegmenten. Het lijkt dan ook aangewezen om de sociale verhuurders te responsabiliseren en hen te laten streven naar een optimaal gebruik van hun patrimonium (bijvoorbeeld via prestatiebeoordeling of via een afsprakenkader met de sector) en hen hiertoe de nodige instrumenten aan te reiken (Vlaamse Woonraad, 2016).

BOX: SHM Dijledal (Leuven) gaat onderbezetting tegen

De SHM Dijledal heeft een specifieke aanpak ontwikkeld om onderbezette sociale huurwoningen aan te pakken en/of te voorkomen. De aanpak bestaat erin de bezetting van het patrimonium in kaart te brengen en op te volgen. In geval van onderbezetting kan een intensieve ondersteuning en begeleiding worden opgezet. De sociale huurder wordt bezocht en wanneer hij/zij dit wenst kan de begeleiding en de zoektocht naar een andere passende sociale huurwoning worden opgestart. De ondersteuning strekt ertoe de sociale huurder te laten verhuizen naar een andere meer passende sociale huurwoning.

In de folder aan de huurders luidt het als volgt:

Huurders die veel te groot wonen, krijgen nu de kans om bij voorrang te verhuizen naar een kleinere woning. Hierdoor komen er grote woningen vrij. Vaak is deze kleinere woning goedkoper qua energieverbruik, men moet ook minder ruimtes verwarmen. Bovendien wordt de kans geboden om naar een woning te verhuizen die meer geschikt is bijvoorbeeld omdat er geen trappen zijn of waarvan de tuin kleiner is,... Zij die wensen te verhuizen naar een kleinere woning, worden begeleid door de dienst huurdersrelaties. We hopen om zo heel wat huurders een woning te kunnen geven die bij hen past. Is je gezinssituatie ook veranderd? Gaat je gezinssituatie veranderen? Heb je nood aan een kleinere woning? Laat het ons weten! Misschien val je ook onder dit project en kan je rekenen op de maximale ondersteuning van Dijledal in je zoektocht naar een geschikte woning.

De sociale huisvestingsmaatschappij heeft met deze totaalaanpak een aantoonbaar resultaat geboekt. In 2016 heeft SHM Dijledal van de visitatiecommissie een prijs voor goede praktijk ontvangen.

Korte beschrijving op www.VMSW.be.

3.2.2.3.

Extra aandacht voor alleenstaande (minderjarige) jongeren

Door omstandigheden kunnen minderjarigen soms niet langer thuis wonen. Ze hebben dan hulp en onderdak nodig. De integrale jeugdhulp probeert zo goed als mogelijk tegemoet te komen aan hun hulpvraag. Alleen of samen met hun ouders kunnen ze rekenen op rechtstreeks of onrechtstreeks toegankelijke hulp, variërend van thuisbegeleiding, een langdurige plaatsing in een jeugdhulpvoorziening of begeleiding bij zelfstandig of autonoom wonen.

Jongeren die alleen willen gaan wonen, hebben, mits begeleiding door een erkende dienst, toegang tot een sociale huurwoning. Minderjarige jongeren die begeleid worden, kunnen samen met andere kwetsbare groepen, rekenen op een versnelde toewijzing of een verplichte prioriteit in de toewijzing van een sociale huurwoning. Artikel 24 van het kaderbesluit Sociale Huur garandeert deze toewijzing. Voor de toewijzing van een SVK woning kan deze minderjarige eveneens op een hoog puntenaantal rekenen.

Officiële cijfers over de instroom van begeleide jongeren in sociale huisvesting zijn er niet. Ook van de andere kwetsbare groepen zijn geen instroom gegevens gekend. In dit verband kan het in de beleidsbrief Wonen 2016 -2017 aangekondigd onderzoek verduidelijkend werken.

De Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat pleiten voor extra aandacht voor huishoudens of personen die kampen met een sterke woonnood. Monitoring van de toegang van kwetsbare groepen tot de sociale huurmarkt moet worden geoptimaliseerd. Specifiek voor alleenstaande jongeren moet worden overwogen om woonvormen, zoals co-housing of samenhuizen, uit te bouwen. Deze helpen de huurkosten van de jongeren te drukken en kunnen desgevallend eenzaamheid voorkomen.

3.2.3.

Rationele bezettingsnormen voor gezinnen in de regelgeving

De rationele bezetting is de passende bezetting van een woning, waarbij rekening wordt gehouden met het aantal slaapkamers en de grootte ervan, met het aantal personen en de fysieke toestand van de kandidaat-huurder en/of de leden van zijn gezin.

Volgens het principe van de rationele bezetting kan de sociale verhuurder enkel een woning toekennen wanneer deze verantwoord correspondeert met de samenstelling van het gezin en de fysieke toestand van de gezinsleden. Een woning kan niet worden toegewezen wanneer deze door toewijzing niet rationeel bezet zou zijn. Dit geldt als algemene stelregel die de sociale verhuurder in principe moet volgen, maar de toepassing ervan laat wel enige speling toe. In de praktijk worden door de sociale huisvestingsmaatschappijen een aantal vuistregels gehanteerd:

- Woongelegenheden met 5 slaapkamers: bij voorrang voor gezinnen met 4 tot 8 kinderen of andere inwonende personen, rekening houdend met het geslacht van de kinderen;
- Woongelegenheden met 4 slaapkamers: bij voorrang voor gezinnen met 3 tot 6 inwonende kinderen of andere personen, rekening houdend met het geslacht van de kinderen;

- Woongelegenheid met 3 slaapkamers: bij voorrang voor gezinnen met 2 tot 4 inwonende kinderen of andere personen, rekening houdend met het geslacht van de kinderen;
- Woongelegenheid met 2 slaapkamers: bij voorrang aan een alleenstaande of gezinnen of eenoudergezinnen met maximaal 2 kinderen, rekening houdend met het geslacht van de kinderen;
- Woongelegenheid met 1 slaapkamer: bij voorrang voor koppels zonder inwonende kinderen of andere personen en voor alleenstaanden.

Naast de rationele bezettingsnormen -die specifiek voor de sociale huursector gelden- bevat de Vlaamse Wooncode ook minimale woningbezettingsnormen die voor alle woningen gelden. Deze worden bepaald aan de hand van de netto-vloeroppervlakte van de woning en het aantal woonlokalen. Uit beide parameters wordt het maximaal aantal toegelaten personen afgeleid (zie bijlage 2).

Er is sprake van overbewoning wanneer het aantal bewoners van de woning zo groot is dat er een veiligheids- of gezondheidsrisico ontstaat. Niet alle woningen waarvan de woningbezettingsnorm overschreden is, zijn dus overbewoond. Het betreft een appreciatie die niet af te leiden is van de woonbezettingscriteria, wel van de vastgestelde veiligheids- en gezondheidsrisico's.

3.2.4. Rationele bezettingsnormen voor gezinnen: suggesties vanuit kindperspectief

3.2.4.1. Rationele bezetting en algemene woningbezettingsnormen: klaar schemerzone uit

De rationele bezettingsnormen in de sociale huursector zijn van een andere orde dan de minimale woonbezettingsnormen die worden bepaald in de Vlaamse Wooncode (en die van toepassing zijn op de volledige woningmarkt). De rationele bezetting is ingegeven door de zorg om kwaliteitsvolle huisvesting te bieden aan sociale huurders, een keuze die de Vlaamse Woonraad en het Kinderrechtencommissariaat kan bijtreden.

In een aantal specifieke gevallen kan de rationele bezettingsnorm een drempel vormen om toegang te krijgen tot de sociale huursector. Zo worden bijvoorbeeld voor een nieuw samengesteld gezin, met kinderen uit vorige relaties, alle kinderen mee in rekening gebracht voor het bepalen voor de rationele bezetting, ook al verblijven niet alle kinderen tegelijkertijd in dezelfde woning. Op die manier vormt de rationele bezetting een ongewild obstakel voor toegang tot een sociale woning. Gelet op het beperkte aantal grote sociale huurwoningen en de lange wachttijden voor grote gezinnen is dit een aandachtspunt voor het beleid.

Een ander voorbeeld betreft de situatie waarbij een gezin een onbewoonbare private huurwoning dient te verlaten, maar geen SVK woning kan worden toegewezen omdat deze niet beantwoordt aan de rationele bezetting (terwijl deze wel voldoet aan de algemeen geldende (minder strenge) woningbezettingsnormen). De verhuis naar een niet-rationeel bezette woning zou voor betrokken gezin een verbetering van hun woonsituatie inhouden. Er kan in voorkomend geval worden gepleit de rationele bezetting niet toe te passen (zoals bij de SHM overeenkomstig artikel 18 kaderbesluit sociale huur en voor zover de algemeen geldende woonbezettingsnormen worden gerespecteerd). Een ander toepassingsprobleem betreft de overbewoning na gezinshereniging van een SVK woning.

Dit kan niet worden verholpen door een ruimere SVK woning toe te wijzen indien de nieuw toe te wijzen woning niet rationeel bezet wordt. Er wordt geopteerd om dergelijke verbetering van de woonsituatie toe te laten.

3.2.4.2. Nood aan open debat over toepassing rationele bezettingsnormen voor gezinnen

Dit zijn enkele voorbeelden die aangeven dat volgens de Raad en het Kinderrechtencommissariaat een open debat noodzakelijk is over de toepassing van de rationele bezetting in een aantal specifieke situaties (bijvoorbeeld: nieuw samengestelde gezinnen, versnelde toewijzingen zoals dakloosheid, ...).

BOX: Malmö

Niet alleen in Vlaanderen maar ook in andere regio's en landen zoekt men naar een meer flexibele toepassingen van rationele bezettingsnormen bij de toewijzing van een sociale woning.

In Malmö (Zweden) bijvoorbeeld gebruikt met niet alleen het aantal slaapkamers als rationele bezettingsnorm maar wordt gezocht naar een combinatie van aantal slaapkamers en multifunctioneel gebruik van ruimtes.

Een sociale huurwoning voldoet in Malmö aan een kindvriendelijk rationale bezettingsnorm, wanneer:

- er een badkamer en een keuken is,
- ieder gezinslid een eigen bed heeft,
- ieder gezinslid zich kan afzonderen wanneer hij/zij wilt alleen zijn,
- kinderen ruimte hebben om te spelen.

3.2.5. Overige aandachtspunten in sociale huursector vanuit kindperspectief

3.2.5.1. Meer flexibiliteit bij inschrijving

Bij de inschrijving op een wachtlijst voor een sociale huurwoning maakt men een momentopname van de gezinssamenstelling. Uiteraard kan dit veranderen tijdens de wachttijd. De regelgeving houdt hier rekening mee, onder meer via de tweejaarlijkse actualisatie van de wachtlijst. De inschrijving kan dan worden aangepast aan de nieuwe gezinssituatie. Echter biedt de regelgeving algemeen weinig soepelheid om te kunnen anticiperen op (toekomstige) gezinsevoluties. Zo is het bij toewijzing niet mogelijk om rekening te houden met zwangere vrouwen, of extra slaapkamers toe te kennen voor jonge gezinnen met kindwens enz. (Mallants, Luyten & Mechels, 2015).

3.2.5.2. Overbezetting door gezinshereniging: sanctie mag zich niet tegen kind keren

Door effectieve gezinshereniging kan overbezetting optreden, wat evenwel door het recht op mutatie naar een aangepaste woning wordt verholpen. In het bijzonder moet gezinshereniging steeds worden gemeld bij inschrijving (het ontbreken van een dergelijke melding kan worden beoordeeld als fraude). Vanuit het oogpunt van de kinderen vragen de Raad en het Kinderrechtencommissariaat specifieke aandacht voor deze problematiek, en sanctionering mag zich niet tegen het kind keren.

3.2.5.3. Meer aandacht voor positie van kinderen in regelgeving sociale huur

Kinderen zijn geen rechtstreeks betrokken partij bij het afsluiten of het verbreken van sociale huurovereenkomsten. Kinderen zijn handelingsonbekwaam, en in eigen naam kunnen ze geen sociale huurovereenkomsten ondertekenen. Dat is een bevoegdheid van hun ouders. Kinderen verschijnen in de sociale huurregeling als 'persoon ten laste' of als 'gezinlid'.

Anderzijds zijn kinderen in de feiten wel rechtstreeks betrokken partij. De sociale huursector huisvest iets meer dan 80.000 minderjarigen (in bijna 40.000 huishoudens). Minderjarigen vormen dan ook een aanzienlijk deel van de sociale huurpopulatie. Breidt de overheid het sociale huuraanbod uit of ontwikkelt de overheid bepalingen die de inschrijving, de toewijzing en het behoud van een sociale huurwoning regelen, dan heeft dit rechtstreeks gevolgen voor de betrokken kinderen.

De Raad en het Kinderrechtencommissariaat vragen om meer aandacht voor de positie van minderjarigen bij de ontwikkeling van nieuwe regelgeving inzake sociale huur. Waar nuttig kan een kinderrechten- of kindereffectentoets worden overwogen.

4.

Het belang van de
woonomgeving voor het
welzijn van kinderen

4.

Het belang van de woonomgeving voor het welzijn van kinderen

4.1. Woonomgeving en kinderen: een wederzijdse relatie

Het welzijn en de ontwikkeling van kinderen en jongeren is niet alleen verbonden aan woningkenmerken maar ook aan de kwaliteit van de woonomgeving. Kinderen die zich veilig en welkom voelen in hun buurt, en op kansen in de buurt kunnen rekenen die hun fysieke, psychische, sociaal-culturele ontwikkeling op een positieve wijze uitdagen, hebben meer kans om zich goed te voelen en gezond op te groeien.

Maar ook omgekeerd. Het welzijn van kinderen en jongeren is niet alleen afhankelijk van de kansen die de woonomgeving biedt, kinderen en jongeren zijn ook zelf belangrijke medegebruikers van de buurt. Ze zijn meebepalend voor de levenskwaliteit en de kansen die de wijk biedt. De aanwezigheid van kinderen in de publieke ruimte is misschien wel de belangrijkste indicator voor de kwaliteit van de woonomgeving: als er geen kinderen op straat te vinden zijn, is er wellicht iets aan de hand met de publieke ruimte, de omgeving waarin de woning is ingeplant en het sociale weefsel in de wijk (Gemzoe, 2011).

4.2. Bevindingen uit literatuur

4.2.1. Appreciatie van woonomgeving verloopt multidimensioneel

Een woning is als fysisch object in een welbepaalde omgeving ingeplant: een drukke straat, een residentiële wijk, een buurt met speelvoorzieningen of aanpalend aan een industriële zone of tussen het groen op het platteland. Dit diverse palet aan woonomgevingen kleurt telkens de individuele woonsituatie en het beleven ervan. De objecten in de omgeving en wat bewoners in hun woonomgeving kunnen doen zorgen voor een positieve of negatieve identificatie met de buurt. De buurt wordt een deel van hun identiteit (Sacré et al. 2016).

Het stadsmonitor-onderzoek van Kind en Samenleving illustreert dat kinderen en jongeren zich identificeren met hun buurt. Ze hebben een duidelijke mening over hun buurt en stad. Praten kinderen en jongeren over hoe ze de stad beleven? Dan hebben ze het vooral over wat ze er mogen en kunnen doen. Ze beleven hun stad via hun school, hun straat, hun buurt. Een recreatiedomein kennen ze niet onmiddellijk bij naam, ze kennen wel dat ene specifieke domein waar ze soms naartoe gaan. Afhankelijk van de eigen leefsituatie en de handelingsruimte die ze krijgen, beleven ze hun stad van zeer nabij en ten volle.

De Stadsmonitor in de Vlaamse centrumsteden concludeerde in 2015 dat 75 % van de bewoners tevreden is over zijn buurt (Bral, Jacques, Schelfaut, Stuyck & Vanderhasselt, 2015). Zoomen we in op de speelvoorzieningen en speelmogelijkheden in de buurt dan daalt dit percentage tot rond de 50% . Ongeveer de helft van de huishoudens met inwonende kinderen is tevreden over de speelvoorzieningen en over de mogelijkheid om veilig te spelen in de buurt. De kleinste tevredenheid is er over activiteiten in de buurt voor kinderen.

De appreciatie van de woonomgeving wordt in de literatuur aan de hand van verschillende objectieve kenmerken geduid. Het gaat dan bijvoorbeeld om:

- de veiligheid zowel de verkeers- als de sociale veiligheid (de mate van verkeersoverlast, kleine criminaliteit);
- de sociale contacten en de relatie met andere bewoners (interactie en sociale cohesie);
- het aanbod aan dienstverlening en (sociaal- culturele) voorzieningen (nabijheid van winkels, buurthuis, recreatie, huisartsen, onderwijs, crèches ....);
- de infrastructuur (type woningen, groenvoorziening, aanbod openbaar vervoer en bereikbaarheid, parkeerruimte, netheid...).

Maar het gaat ook om de samenhang tussen al deze kenmerken. Een hoge dichtheid met weinig variatie in voorzieningen en infrastructuur hebben een negatieve invloed op de beleving van de woonomgeving. Bewoners voelen zich onveilig in buurten waar sprake is van vervuiling en vernieling, of waar de fysieke (verloedering) en sociale overlast (belaging of kleine criminaliteit) elkaar versterken. Functievermenging, variatie aan voorzieningen en infrastructuur en sociale interactie kunnen deze negatieve beleving doorbreken.

Voor kinderen spelen deze kenmerken evenzeer een belangrijke rol. Kinderen hebben nood aan een veilige en gezonde woonomgeving, zonder onveilig autoverkeer, luchtvervuiling of fysieke en sociale overlast.

- Het stelt hen in staat om hun woonomgeving op een gezonde manier te verkennen. Kinderen zijn meer gevoelig voor luchtvervuiling dan volwassenen. Ze spelen en sporten vaker buiten waardoor ze meer vervuilde lucht inademen. En een kind is lichamelijk nog volop in ontwikkeling. Ze ademen per kilogram lichaamsgewicht 50 % meer lucht(vervuiling) in dan volwassenen, en hun natuurlijke weerstand tegen agressieve stoffen is nog niet optimaal .
- Het zorgt ervoor dat ze hun omgeving op een veilige en speelse manier beleven, hun buurt, ook zonder toezicht van de ouder, kunnen verkennen of alleen naar hun vrienden, school, sportclub, ... trekken. Immers, kinderen maken zich hun woonomgeving eigen via hun lichaam. Via spel, beweging en beleving bouwen ze een relatie op met hun buurt en de mensen die er leven. "Young children relate to the world through their bodies and their senses. They require large amounts of space in which to learn by moving and doing." (Olds, 2001) .

4.2.2.

Kindvriendelijke woonomgeving moedigt ontmoeting en spel aan

Hoger geschetste figuur 1 illustreert dat kinderen nood hebben aan positieve subjectieve belevingen en ervaringen in hun buurt. De meest essentiële ingrediënten hiervoor zijn ruimte om te spelen, om te bewegen en kansen om vrienden te ontmoeten (Lia Karsten, 2016). Kinderen doen hun eerste ervaringen met de publieke ruimte op in hun woonomgeving. Zijn ze klein dan staat de speel- en ontmoetingsfunctie van de publieke ruimte centraal. Zeker wanneer de woningen compact zijn, is het belang van een bespeelbare publieke ruimte groot. Naarmate kinderen opgroeien, breiden kinderen hun actieradius uit en spelen veilige en belevingsvolle verbindingen naar de winkel, de school, de sporthal, de bibliotheek, de vrienden een belangrijke rol (Van Gils et al. 2009, Sacré et al. 2016).

De ontmoetingsfunctie van een omgeving vertaalt zich het best in het faciliteren van 'kleine ontmoetingen'. Gemeenschapsvorming of betrokkenheid met de buurt is niet alleen het resultaat van duurzame relaties met de reeds gekende mensen in de buurt. Ook de lichtere contacten bieden heel wat mogelijkheden om relaties met mensen uit diverse groepen op te bouwen (Vanderstede, 2012). Kleine ontmoetingen zorgen ervoor dat kinderen en volwassenen zich thuis voelen in hun buurt (Soenen, 2006). Dankzij kleine vluchtige gesprekken of ontmoetingen tussen kinderen, buren, ouders, groeit een gevoel van 'herkenbaarheid', 'thuis zijn', 'behoren tot'. Het gaat om een praatje met de winkelfuffrouw of om een korte speelse ontmoeting met een klasgenoot. Woonomgevingen die deze vluchtige contacten stimuleren via passageplekken, brede voetpaden, pleinen en parken waar iets te beleven valt, maar ook via semi publieke ruimtes zoals winkels, tram- en bushaltes bevorderen de positieve subjectieve belevingen en ervaringen van kinderen.

4.2.3.

Kindvriendelijke woonomgeving vraagt om een impliciete én expliciete aanpak

'Child Friendly Cities', het internationale netwerk van kindvriendelijke steden, schuift het principe van 'universal design' of 'design for all' als kindvriendelijk principe naar voor. Een kindvriendelijke stad is ook een mensvriendelijke stad. Het uitgangspunt is om 'kwetsbare' groepen als ontwerpnorm te hanteren. Alleen dan komt men tot een integraal toegankelijke en rechtvaardige woonomgeving. Een kind(on)vriendelijke woonomgeving meet zich niet af aan de aan- of afwezigheid van een apart 'kinder- of jeugdland' maar aan de wijze waarop kinderen als medegebruiker een plaats kunnen krijgen in de publieke ruimte en in de samenleving. Kinderen moeten zich plekken kunnen toe-eigenen maar de kans op ontmoeting met andere groepen mag hen niet ontnomen worden. In de regel zijn woonomgevingen met een algemene kwaliteitsvolle publieke ruimtestructuur, die 'beleefbaar' en kleinschalig zijn, met functievermenging, ontdekkingsmogelijkheden doorgaans ook interessante ruimtes voor kinderen en jongeren. Zij vormen een goede basis om de publieke ruimte met enkele kleinere ingrepen op te waarderen tot een ruimte met speelsheid en bespeelbaarheid. Omgekeerd kunnen deze ingrepen op hun beurt ook voor volwassenen de belevingswaarde verhogen en aanleiding geven tot intergenerationele contacten (Vanderstede, 2012, Vanderstede & Dekeyser, 2007).

Naast de impliciete aandacht voor het ruimtegebruik en -beleving blijft expliciete aandacht voor de specifieke ruimtelijke noden van kinderen essentieel. Een expliciete kindvriendelijke woonomgeving roept gemakkelijk het beeld op van speelterreinen. Speelenterreinen zijn belangrijk maar ze vormen niet het enige aspect van een kindvriendelijke woonomgeving.

Kindvriendelijkheid komt het meest tot zijn recht als extra expliciete 'planningslaag', net zoals ecologische aspecten, de waterproblematiek of de noden van ouderen en mensen met een handicap als planningslaag in een integraal ontwerp aan bod komen.

Al enkele decennia is er in Vlaanderen aandacht voor het 'speelweefsel' of 'kindweefsel' (Vanderstede, 2012). Een kindweefsel is een netwerk van formele speelruimtes, zoals speelenterreinen, speelbossen, jeugdlokalen, ... informele speelenterreinen, zoals pleinen, parken, sportcentra, ... en de verbindingen daartussen. Een kwaliteitsvol kindweefsel vertoont een sterke samenhang tussen alle voorzieningen (school, sportcentra, speelenterreinen, pleinen, ...) die voor kinderen van belang zijn.

Het kindweefsel vormt een coherent netwerk waarlangs kinderen zich veilig en vlot kunnen bewegen. Het legt linken met de andere planningslagen die relevant zijn voor kinderen, bijvoorbeeld: de groene ruimtes en de mobiliteitsstructuur.

Een kindweefsel kan de nood aan groene bufferzones tussen de straat en voet- en fietspaden in beeld brengen. Het kan verkeersknelpunten voor kinderen detecteren, bijvoorbeeld: drukke ontsluitingsstraten bij formele en informele speelplekken, en oplossingen in kaart brengen. Een kindweefsel kan, zeker in wijken met grote dichtheid en bevolkingsdiversiteit, uitklaren waar de relatie tussen private en publieke ruimte beter kan.

Onderzoek naar woonbehoeften en woonwensen bij kinderen en jongeren (Verhetsel, Witlox & Tierens, 2003) toont dat ze private ruimtes waarderen, zoals een eigen slaapkamer en een tuin, maar ook collectieve ruimtes zoals de woonstraat, het voetpad, een patio, een plein, de voortuin. Dat zijn de plaatsen waar ze andere kinderen ontmoeten en activiteiten doen die ze thuis niet kunnen doen. Een kindvriendelijke planning heeft oog voor de overgang en raakzones van de private en publieke ruimte. In die intermediaire ruimtes blijven kinderen in de sfeer van beschutting en veiligheid en kunnen ze contact leggen met andere kinderen.

4.2.4.

Kindvriendelijk woonomgeving groeit vanuit de ervaringsdeskundigheid van kinderen en buurtbewoners

Voor het uittekenen van een kindvriendelijke woonomgeving is informatie van de buurtkinderen zelf essentieel (Vanderstede 2012, Sacré et al. 2016). Zij maken immers gebruik van de buurt. Ze gebruiken de formele en informele speelruimtes. Via terreinonderzoek en gesprekken met jonge gebruikers kunnen bestaande gebruiksroutes en speelruimtes geëvalueerd worden en kan een gewenst kindweefsel worden uitgetekend. Welke weggetjes en routes worden veel gebruikt en welk niet? Welke bosjes, patio's, pleintjes hebben speelbetekenis.

Daarnaast moeten ook volwassen buurtbewoners betrokken worden. Ouders beschikken bijvoorbeeld over gedetailleerde kennis over het gebruik van speelterreinen of gebruikswegen door jonge kinderen. Mensen die gesteld zijn op rust en niet zo tuk zijn op kinderen en jongeren worden ook best gehoord, dit om latere problemen te voorkomen.

4.3. Woonomgeving in Vlaamse (woon)beleid

In artikel 3 van de Vlaamse Wooncode wordt 'wonen in een aangename woonomgeving' beschouwd als element van het recht op behoorlijk wonen. De decreetgever erkent hiermee uitdrukkelijk het belang van de woonomgeving in de realisatie van het woonrecht en in de beleving van de individuele woonsituatie.

Het Vlaams Woonbeleid heeft geen algemeen instrumentarium ontwikkeld gericht op de verbetering van de woonomgeving of de systematische monitoring van de fysische woonomgeving. Wel worden bij de subsidie voor de realisatie van sociale huisvestingsprojecten middelen uitgetrokken voor aanpassingswerken aan de woonomgeving, het realiseren van gemeenschapsvoorzieningen en het uitvoeren van infrastructuurwerken. Mede door deze middelen kunnen de sociale huisvestingsactoren investeren in een aangename omgeving van de wooncomplexen.

In het stedelijk beleid gaat in geval van stadsvernieuwing (al dan niet in toepassing van het grootstedelijk beleid) ruime mate aandacht uit naar de opwaardering van de (woon)omgeving in (achtergestelde) buurten. De verbetering van de woonomgeving en de buurt wordt niet zo zeer vanuit het perspectief van het individueel wonen opgezet. Het aantrekkelijker en leefbaar maken van buurten of wijken en de opwaardering van het stedelijk weefsel staan bij de stadsvernieuwing op het voorplan. Tevens wordt aandacht besteed aan een kindgerichte aanpak van buurten en wijken. Dit kadert in het streven naar een meer gezinsvriendelijk stedelijk beleid, waarbij het aantrekken en behouden van jonge gezinnen met kinderen in de stad als bijzondere doelstelling geldt (zowel van het stedelijk als het Vlaamse beleid). Het aantrekken van jonge gezinnen (en deze kunnen houden in de stad) wordt als een cruciale factor beschouwd om te komen tot een meer evenwichtige samenstelling van de stedelijke bevolking en een grotere financiële draagkracht van de stad.

4.4. Woonomgeving en kinderen: suggesties vanuit kindperspectief

4.4.1. Het recht op wonen omhelst de woning 'en' de woonomgeving

De aandacht voor de woonomgeving is niet structureel ingebed in het Vlaams woonbeleid. Zoals hoger gesteld wordt binnen sociale huisvesting op projectbasis aandacht besteed aan de uitbouw van de woonomgeving en de gemeenschapsvoorzieningen. Het is de vraag of vanuit het Vlaams woonbeleid meer algemene aandacht moet worden verleend aan de woonomgeving, en dit vanuit de generieke opdracht om het recht op wonen te realiseren (waar wonen in een behoorlijke woonomgeving deel van uit maakt). Of moet het invullen van de woonomgeving en de publieke ruimte worden overgelaten aan belendende beleidsvelden, zoals het stedelijk beleid dat het kader voor stadsvernieuwing ontwikkelt. In dit geval wordt de aanpak van de woonomgeving voornamelijk gekoppeld aan verfraaiing en opwaardering van het stedelijk weefsel. Daarnaast is het de vraag welke bestuursniveaus hierbij moeten worden betrokken en welke opdrachten het best worden opgenomen door welk bestuursniveau. Alvast is de betrokkenheid van de lokale besturen onontbeerlijk.

Er kan worden overwogen om in het Vlaams woonbeleid een specifieke geïntegreerde aanpak te ontwikkelen. Dit kan bijvoorbeeld nuttig zijn wanneer er sprake is van een multiple (woon) problematiek, waarbij de wijk gekenmerkt wordt door zowel problemen met de kwaliteit en de betaalbaarheid van het wonen, als een probleem van de woonomgeving. Een totaalaanpak situeert zich dan op het niveau van de bewoner, de woning en de wijk. Uiteraard moet nagegaan worden in welke mate dit in samenspraak met het stedelijk beleid moet worden ontwikkeld.

Volgens de Raad en het Kinderrechtencommissariaat is het aangewezen hieromtrent een denkoefening en debat op te zetten.

4.4.2. Betrek buurtbewoners en –kinderen bij opmaak van kindvriendelijke omgeving

De invulling van de publieke ruimte en de aanpak van de woonomgeving verlangen een ruime mate van betrokkenheid van de bewoners zelf. Participatie van bewoners en bewonersgroepen kunnen voor de nodige gedragenheid zorgen, en op de specifieke noden kan worden ingespeeld. De kwaliteit van de publieke ruimte is dan ook afhankelijk van en mede bepaald door de gebruikers zelf. Uiteraard hebben de verschillende bewonersgroepen diverse noden. Het is aangewezen om in samenspraak tussen de verschillende bewoners en gebruikers te komen tot gezamenlijke voorstellen en oplossingen.

4.4.3.

Een kindvriendelijk woonomgeving is een mens- 'en' kindvriendelijk woonomgeving

Kinderen zijn actieve gebruikers van de publieke ruimte. Ze beleven en bespelen de publieke ruimte. Anderzijds zijn ze, net als andere bewonersgroepen, ook kwetsbaar. Ze hebben specifieke noden waaraan de publieke ruimte moet voldoen.

Wanneer nagedacht wordt over de inrichting van een woonomgeving dan moeten de noden van kinderen onderkend worden, zonder oog te verliezen voor de noden van andere bewonersgroepen. Dit kan wanneer men een integrale, impliciete, expliciete en participatieve aanpak voorop stelt.

- Integraal, omdat een kindvriendelijke woonomgeving om een multidimensionele aanpak vraagt. 1) Een mens- en kindvriendelijk woonomgeving heeft aandacht voor de verkeers- en sociale veiligheid. 2) Het stimuleert de sociale contacten en de relaties tussen mensen. Zeker in wijken met een grote dichtheid en bevolkingsdiversiteit zijn extra stimulansen nodig. Bij een woonomgeving die gedeeld wordt met zeer verschillende mensen, doelgroepen en leeftijdsgroepen is het niet altijd evident om een 'thuis' te scheppen in de publieke ruimte. Welzijns- en samenlevingsprojecten kunnen hier voor verschil zorgen. 3) Er zijn basisvoorzieningen (huisartsen, onderwijs, crèches, buurthuis, openbaar vervoer, ...) in de woonomgeving die tegemoetkomen aan de noden van mensen en kinderen. Dit vraagt om aandacht voor de spreiding en de inplanting van basisvoorzieningen in een stad of gemeente. 4) En de infrastructuur is toegankelijk voor alle kwetsbare groepen. Dit vraagt, bijvoorbeeld, om oog te hebben voor de type woningen, de toegankelijkheid van openbare gebouwen, pleinen en parken en de wijze waarop het openbaar vervoer ingeplant en georganiseerd wordt.
- Impliciet, omdat een kindvriendelijke woonomgeving samengaat met een mensvriendelijke woonomgeving. Een kindvriendelijke woonomgeving kan tijdens de ontwerpfase als een extra planningslaag op de andere planningslagen gelegd worden.
- Expliciet, omdat kinderen wel degelijk kindspecifieke noden en behoeften hebben. Ze zijn een zeer kwetsbare groep in het verkeer, luchtvervuiling heeft een zwaardere impact op hun gezondheid, ze beleven hun omgeving via hun lichaam en hebben nood aan een bespeelbare publieke ruimtes en kindweefsels die hen, op een veilig manier naar hun school, vrienden, sportclub, ... leiden.
- En participatief, omdat kinderen ervaringsdeskundig zijn. Ideaal worden jonge en oudere buurtbewoners reeds betrokken tijdens de ontwerpfase.

4.4.4.

Label kindvriendelijke stad: motor in uitbouw van kindvriendelijke woonomgeving

De Vlaamse overheid investeert al een aantal jaren in het label kindvriendelijke stad of gemeente. Met het label probeert de Vlaamse overheid lokale besturen aan te moedigen en te ondersteunen in de uitbouw van een kindvriendelijke woonomgeving en een kindvriendelijk beleid. Een stad of gemeente is kindvriendelijk als (Van Ceulebroeck, 2012):

- Kinderen er mogen zijn. Kinderen en jongeren moeten zelfstandig en veilig van de publieke ruimte en infrastructuur gebruik kunnen maken. Ze horen tot het natuurlijke straatbeeld. Typische kinderactiviteiten als spelen horen thuis in de stad en krijgen aandacht van beleidsmakers.
- Kinderen er kunnen komen. Via veilige wandel- en fietsroutes of openbaar vervoer moeten scholen, buurthuizen, sportverenigingen en andere voorzieningen makkelijk te bereiken zijn voor kinderen en jongeren.
- Kinderen er zinvolle dingen kunnen doen. Kinderen en jongeren worden aangemoedigd om op diverse manieren deel te nemen aan de samenleving en moeten zo nodig daarbij worden ondersteund. Er moet een divers aanbod zijn, voor alle maten en gewichten, om zowel actief als passief te kunnen deelnemen.
- Kinderen er iets kunnen betekenen. In een kindvriendelijke stad is er een actieve en constante dialoog tussen beleidsmakers enerzijds en kinderen en jongeren anderzijds. Aangezien de jeugd een snel veranderende en heel gevarieerde doelgroep is, is het (jeugd)beleid van een kindvriendelijke stad voortdurend in beweging. Via kinder- en jeugdparticipatie in allerlei vormen en op allerlei manieren moeten signalen, ideeën en meningen worden verzameld.

De Raad en het Kinderrechtencommissariaat scharen zich achter het label kindvriendelijke stad of gemeente. Geruggensteund door Vlaamse middelen moedigt het label lokale besturen aan om een integrale, impliciete, expliciete en participatieve aanpak voorop te stellen in hun streven naar kindvriendelijke woonomgeving.

BOX: VerOOOver de straat

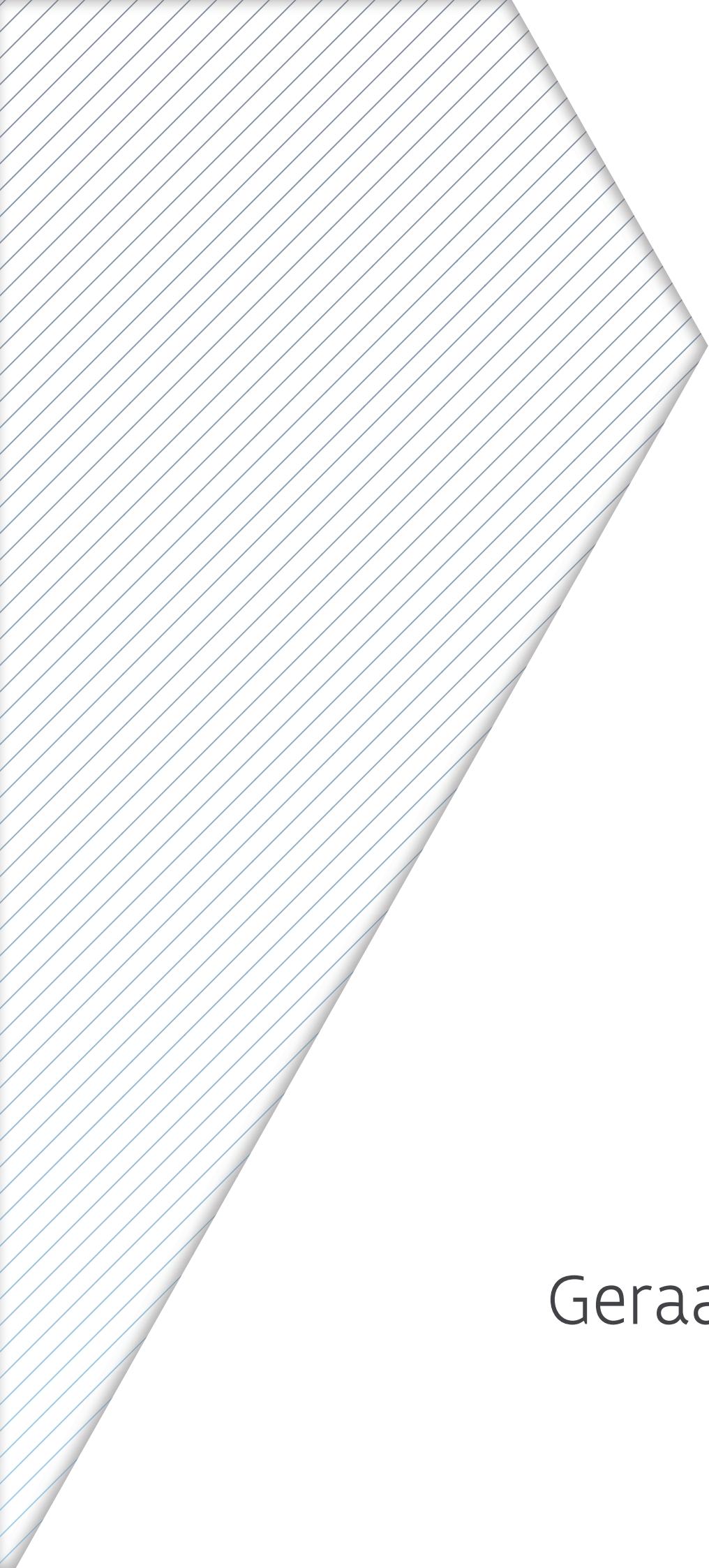
“Stop! Niet op straat! Eerst naar links kijken en dan naar rechts!” Het zijn vaak de eerste dingen die we kinderen leren over de straat. Dat moet wel: de auto neemt er zo'n centrale plaats in dat het belangrijk is dat ze daar rekening mee houden. Als volwassenen aarzelen we dan ook om de kinderen buiten te laten spelen, omdat we het op straat niet veilig genoeg vinden.

En toch zijn straten zoveel meer dan betonnen repen waar je overheen kunt rijden. Het zijn plekken waar kinderen al die dingen kunnen doen die het recept vormen voor een fantastische jeugd. Ze kunnen er rennen en avonturieren, ze vinden er vrienden en kunnen de omgeving verkennen. Ze leren er de burens kennen, wat de verbondenheid en de veiligheid in de buurt versterkt. Om het met drie O's te zeggen: in de ideale straat kunnen kinderen Ontspannen, Ontdekken en Ontmoeten.

Kind & Samenleving wil lokale besturen inspireren om straten beter af te stemmen op kinderen en jongeren, of sterker nog: om ze meer op maat van alle burens te snijden.

Bron: <http://k-s.be/kindgerichte-publieke-ruimte/verooover-de-sstraat/klaar-om-de-sstraat-te-verooveren/>

5.

Geraadpleegde
literatuur

5.

Geraadpleegde literatuur

Agentschap Wonen-Vlaanderen. (2016). *Jaarverslag 2015*. Brussel. Retrieved from <http://ebl.vlaanderen.be/publications/documents/85771>

Bernet, J. T. (1991). *The educating city*. I congrés internacional de ciutats educadores, Barcelona.

Bourassa, S. C., Haurin, D. R., & Hoesli, M. (2015). *What affects children's outcomes: house characteristics or homeownership?* *Housing Studies*, 30(37)(June), 1–18. doi:10.1080/02673037.2015.1094030

Bral, L., Jacques, A., Schelfaut, H., Stuyck, K., & Vanderhasselt, A. (2015). *Stadsmonitor 2014. Een monitor voor leefbare en duurzame Vlaamse steden*. Brussel.

Coley, R. L., Leventhal, T., Lynch, A. D., & Kull, M. (2013). *Relations between Housing Characteristics and the Well-Being of Low-Income Children and Adolescents*. *Developmental Psychology*, 49(9), 1775–1789. doi:10.1037/a0031033

De Visscher, S. (2008). *De sociaal-pedagogische betekenis van de woonomgeving voor kinderen*. Academia Press.

Deleenheer, J., Buijs, X., & Mallants, B. (2012). *Handboek lokaal woonbeleid*. Brussel: Politeia.

Gemzoe, L. (2011). *Lezing op studiedag 'Kindvriendelijke publieke ruimte in de stad'*. Antwerpen 19 oktober 2011.

Gezondheid & Milieu. (2016). *Vocht en temperatuur*. Retrieved October 04, 2016, from http://www.gezondheidsmilieu.be/nl/subthemas/vocht_en_temperatuur-539.html

Gifford, R., & Lacombe, C. (2006). *Housing quality and children's socioemotional health*. *Journal of Housing and the Built Environment*, 21(2), 177–189. doi:10.1007/s10901-006-9041-x

Hermans, K. (2012) *Bouwstenen voor een Vlaams actieplan tegen dak- en thuisloosheid*. inspiratie uit Nederland, Finland en Schotland. Leuven/ Vlaams armoedesteunpunt.

Kind en Gezin. (2016). *Kansarmoederegistratie door Kind en Gezin*. Retrieved October 04, 2016, from <http://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/>

Kinderrechtencommissariaat. (2016). *(n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief*. Brussel. Retrieved from <http://www.kinderrechtencommissariaat.be/publications/detail/n-ergens-kind-aan-huis-voor-dak-en-thuisloosheid-vanuit-kindperspectief-1>

Latten, J., Das, M., Musterd, S., & Van Gent, W. (2014). *Te veel of te weinig inkomen voor de buurt? Dan een grotere kans om te verhuizen*. Den Haag. Retrieved from <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/FC1A7314-CCF2-4E29-B746-B1CED6A0512E/0/20140104b15art.pdf>

Leventhal, T., & Newman, S. (2010). *Housing and child development*. *Children and Youth Services Review*, 32(9), 1165–1174. doi:10.1016/j.childyouth.2010.03.008

Luyten, D., Emmery, K., Pasteels, I., & Geldof, D. (Eds.). (2015). *De sleutel past niet meer op elke deur. Dynamische gezinnen en flexibel wonen*. Antwerpen: Garant.

Mallants, B., Luyten, D., & Mechels, E. (2015). *Diverse en dynamische gezinnen en sociaal wonen*. In D. Luyten, K. Emmery, I. Pasteels, & D. Geldof (Eds.), *De sleutel past niet meer op elke deur. Dynamische gezinnen en flexibel wonen*. (pp. 121–134). Antwerpen: Garant.

Meys, E. & Hermans, K. (2014). *Nulmeting dak- en thuisloosheid*. Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Newman, S. J., & Holupka, C. S. (2014). *Housing affordability and investments in children*. *Journal of Housing Economics*, 24, 89–100. doi:10.1016/j.jhe.2013.11.006.

Olds, A. (2001). *Child Care Design Guide*. New York: McGraw-Hill.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2014). *Wat zijn de mogelijke gezondheidsgevolgen van een slechte binnenmilieukwaliteit?* Retrieved October 04, 2016, from <http://www.naalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/omgeving/milieu/binnenmilieu/wat-zijn-de-mogelijke-gezondheidsgevolgen-van-een-slechte-binnenmilieukwaliteit/>

Sacré, H., De Haene, J., Lauwers, L., De Visscher, S., Foré, P., De Brauwere, G., Joye, R. & Verschelden, G. (2016). *Kids-Gids. Samen met kinderen en tieners de stad van morgen plannen*. HoGent en Garant-Uitgevers nv.

Schaubroeck, K., Vaningelgem, F., & Marreel, M. (2014). *Verover de straat, en maak ruimte voor jong en oud*. Brussel.

Soenen, R. (2006). *Het kleine ontmoeten*. Over het sociale karakter van de stad. Antwerpen: Garant.

Stad Rotterdam. (2016). *Index kindvriendelijke wijken rotterdam*. Retrieved October 18, 2016, from <http://www.rotterdam.nl/indexkindvriendelijkewijkenrotterdam>

Storms, B., Penne, T., Vandelannoote, D., & Van Thielen, L. (2015). *Is de minimuminkomensbescherming in ons land doeltreffender geworden sinds 2008? Wat leren we uit de geüpdatete referentiebudgetten?* Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt. Retrieved from http://www.menswaardiginkomen.be/pdf/20150416_VLAS_Studies_21_Doeltreffendheid_minima_Storms_Penne_Vandelannoote_Van_Thielen.pdf

Van Ceulebroeck, N. (2012). *Kindvriendelijkheid in kaart*. Dropzone, tijdschrift voor lokaal jeugdbeleid, september 2012, p. 6-9.

Van Gils, J., Servaas, W., Vaningelgem, F. & Vanderstede, W. (2009). *Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren*. Onderzoek in opdracht van de Vlaamse overheid. Retrieved from <http://www.k-s.be>.

Vanderstede, W. (2012). *Kindvriendelijke planning van de woonomgeving*. In Behoorlijk Wonen. Brugge: Vandenbroele.

Vanderstede, W. & Dekeyser, P. (2007). *Kind & Ruimte. Kindgerichte panning van publieke ruimte*. Brugge: Die Keure.

Vanderstraeten, L., & Ryckewaert, M. (2015). *Grote Woononderzoek 2013. Deel 3. Technische woningkwaliteit*. Leuven: Steunpunt Wonen. Retrieved from http://steunpuntwonen.be/Documenten_2012-2015/Onderzoek_Werkpakketten/gwo-volume-2-deel-3-eind.pdf

Verhetsel, A., Witlox, F., & Tierens, N. (2003). *Jongeren en wonen in Vlaanderen: Woonsituatie, woonwensen en woonbehoeften*. Antwerpen: De Boeck.

Verschelden, G. (2002). *Opvattingen over welzijn en begeleiding*. Academia Press.

Vlaamse Wooninspectie. (2016). *Vlaamse Wooninspectie. Jaarverslag 2015. Woningkwaliteit en handhaving onder één dak*. Brussel. Retrieved from <http://ebl.vlaanderen.be/publications/documents/84984>

Vlaamse Woonraad. (2013). *Advies over de harmonisatie van de Huursubsidie en de Huurpremie*. Brussel. Retrieved from <https://www.wonenvlaanderen.be/nieuws/advies-vlaamse-woonraad-over-de-harmonisatie-van-de-huursubsidie-en-de-huurpremie>

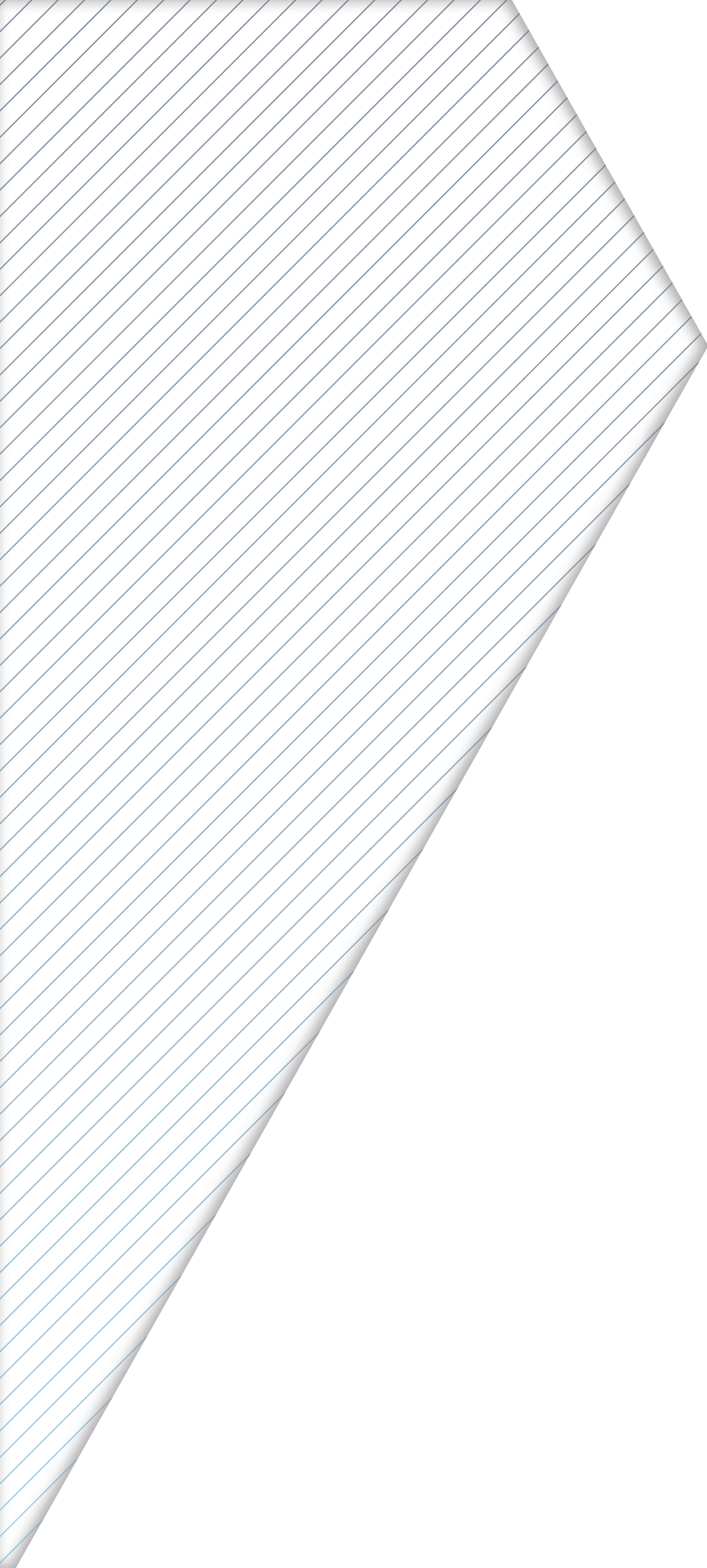
Vlaamse Woonraad. (2014). *Tijd voor keuzes. Aanbevelingen van de Vlaamse Woonraad voor het Regeerakkoord en de Beleidsnota Wonen 2014-2019* (p. 23). Brussel: Vlaamse Woonraad. Retrieved from <https://www.wonenvlaanderen.be/nieuws/tijd-voor-keuzes-aanbevelingen-van-de-vlaamse-woonraad-voor-het-regeerakkoord-en-de>

Vlaamse Woonraad. (2016). *Advies over de aanpassing van het Kaderbesluit Sociale Huur*. Brussel. Retrieved from <https://www.wonenvlaanderen.be/nieuws/advies-vlaamse-woonraad-over-de-aanpassing-van-het-kaderbesluit-sociale-huur>

VROM. (2004). *Leefbaarheid van wijken*. Den Haag.

Winters, S., Ceulemans, W., Heylen, K., Pannecoucke, I., Vanderstraeten, L., Van den Broeck, K., ... Verbeeck, G. (2015). *Wonen in Vlaanderen anno 2013. De bevindingen uit het Grote Woononderzoek 2013 gebundeld*. Leuven: Steunpunt Wonen. Retrieved from http://steunpuntwonen.be/Documenten/studiedagen/Studiedag_Wonen_in_Vlaanderen_anno_2013_3_maart_2015/gwo-volume-1-eind.pdf

6.

Bijlage

6. Bijlage

Bijlage 1: Score groepen kinderen op huisvestingsindicatoren gebaseerd op de EU-SILC-survey, 0-17 jaar, Vlaams Gewest, samengevoegde dataset edities 2012, 2013 en 2014

Bron: EU-SILC ADS, bewerking SVR

	Woonquote > 40%		Woonkost ervaren als zware last		Woning onvolgende kunnen verwarmen		Gebrek aan ruimte	
	%	Aantal x 1.000	%	Aantal x 1.000	%	Aantal x 1.000	%	Aantal x 1.000
Totaal	6	80	21	260	4	50	2	20
Jongens	6	40	21	140	4	30	2	10
Meisjes	6	40	20	120	4	20	2	10
0-2	6	10	22	50	3	10	2	< 10
3-5	6	10	19	40	4	10	1	< 10
6-11	7	30	19	80	2	10	1	10
12-17	6	20	22	90	6	20	3	10
Kind in eenoudergezin	24	40	40	60	10	20	2	10
Kind bij koppel met 1 kind	6	10	18	30	2	10	< 1	< 10
Kind bij koppel met 2 kinderen	3	10	13	60	1	10	1	< 10
Kind bij koppel met 3 of meer kinderen	5	20	21	80	4	10	2	10
Kind in gezin met zeer lage werkintensiteit	29	30	50	50	13	10	10	10
Kind in gezin met lage werkintensiteit	22	10	50	20	13	10	4	10
Kind in gezin met middelmatige werkintensiteit	6	10	22	40	9	10	2	< 10
Kind in gezin met hoge werkintensiteit	4	10	22	50	2	10	1	< 10
Kind in gezin met zeer hoge werkintensiteit	3	20	14	100	2	10	< 1	< 10
Kind in laagopgeleid gezin	17	20	44	40	15	20	7	10
Kind in midden- of hoogopgeleid gezin	5	60	19	220	3	30	1	10

Kind in gezin dat woning bezit	3	30	16	160	2	20	1	10
Kind in gezin dat woning huurt	19	50	37	100	10	30	4	10
Kind in EU-gezin	5	50	18	180	3	30	1	10
Kind in niet-EU-gezin	12	30	36	80	8	20	4	10
Kind in gezin boven armoededrempel	2	30	17	190	3	30	1	10
Kind in gezin onder armoededrempel	35	50	43	70	12	20	7	10

Definities

EU-gezin	Een gezin waarvan alle volwassen leden geboren zijn in de EU.
Laagopgeleid gezin	Geen van de volwassen leden van het gezin heeft een diploma hoger secundair onderwijs.
Midden- of hoogopgeleid gezin	Minstens één van de volwassen leden van het gezin heeft een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma hoger of universitair onderwijs.
Minder kwalitatieve huisvesting	Woning met woningdeprivatie of gebrek aan ruimte
Niet-EU-gezin	Een gezin waarvan minstens 1 van de volwassen leden geboren is buiten de EU.
Woonquote > 40%	Een huishouden heeft volgens Eurostat een te zware woonkost als de totale woonkost (huur of aflossing van de lening, verzekering, taksen, onderhoud en nutsvoorzieningen) meer dan 40% bedraagt van het beschikbare huishoudinkomen.
Werkintensiteit van het huishouden (WI)	Het aantal werkelijk gewerkte maanden door alle volwassen leden van het huishouden ten opzichte van het aantal werkbare maanden tijdens het referentiejaar. Volgende categorieën van werkintensiteit (WI) worden gebruikt: <ul style="list-style-type: none"> - zeer lage werkintensiteit: WI < 0,2 - lage werkintensiteit: WI tussen 0,2 en 0,45 - middelmatige werkintensiteit: WI tussen 0,45 en 0,55 - hoge werkintensiteit: WI tussen 0,55 en 0,85 - zeer hoge werkintensiteit: WI > 0,85
Woning met gebrek aan ruimte	Een huishouden leeft in een woning met een gebrek aan ruimte als het niet beschikt over volgend minimum aantal kamers: <ul style="list-style-type: none"> - 1 kamer voor het huishouden - 1 kamer per koppel - 1 kamer per alleenstaande van 18 jaar en ouder - 1 kamer per persoon van 12 tot 17 jaar die niet in de voorgaande categorie hoort - 1 kamer per 2 kinderen onder 12 jaar

Woningdeprivatie	Woning met een gebrek aan basiscomfort (bad/douche en toilet met waterspoeling in de woning zelf), met een structureel probleem (lekkend dak, schimmel en vocht, rottende ramen en deuren) of een te donkere woning.
Woonkost ervaren als zware last	Een gezin waarvan de referentiepersoon aangeeft dat de totale woonkost (huur of aflossing van de lening, verzekering, taksen, onderhoud en nutsvoorzieningen) een zware last vormt voor het huishoudbudget

Bijlage 2: Technisch Verslag woningkwaliteit - bezettingsnorm

BEREKENING

D.2.

totale nettovloeroppervlakte (in m ²)	van	0	18	27	40	50	60	70	79	87	96	104
	tot	18	27	40	50	60	70	79	87	96	104	112
mogelijk aantal personen (te omcirkelen)		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Vanaf 96 m² nettovloeroppervlakte geldt elke bijkomende 8 m² voor één bijkomende persoon.

aantal woonlokalen	1	2	3	4	5	6
mogelijk aantal personen (te omcirkelen)	2	2	3	5	8	10

Vanaf 6 woonlokalen geldt elk bijkomend lokaal voor één bijkomende persoon.

Besluit over de bezettingsnorm

D.3. Deze woning is aangepast voor een bezetting van personen (= kleinste aantal)

Verantwoordelijke uitgever:
Pol Van Damme,
Koning Albert II laan 19, bus 23,
1210 Brussel